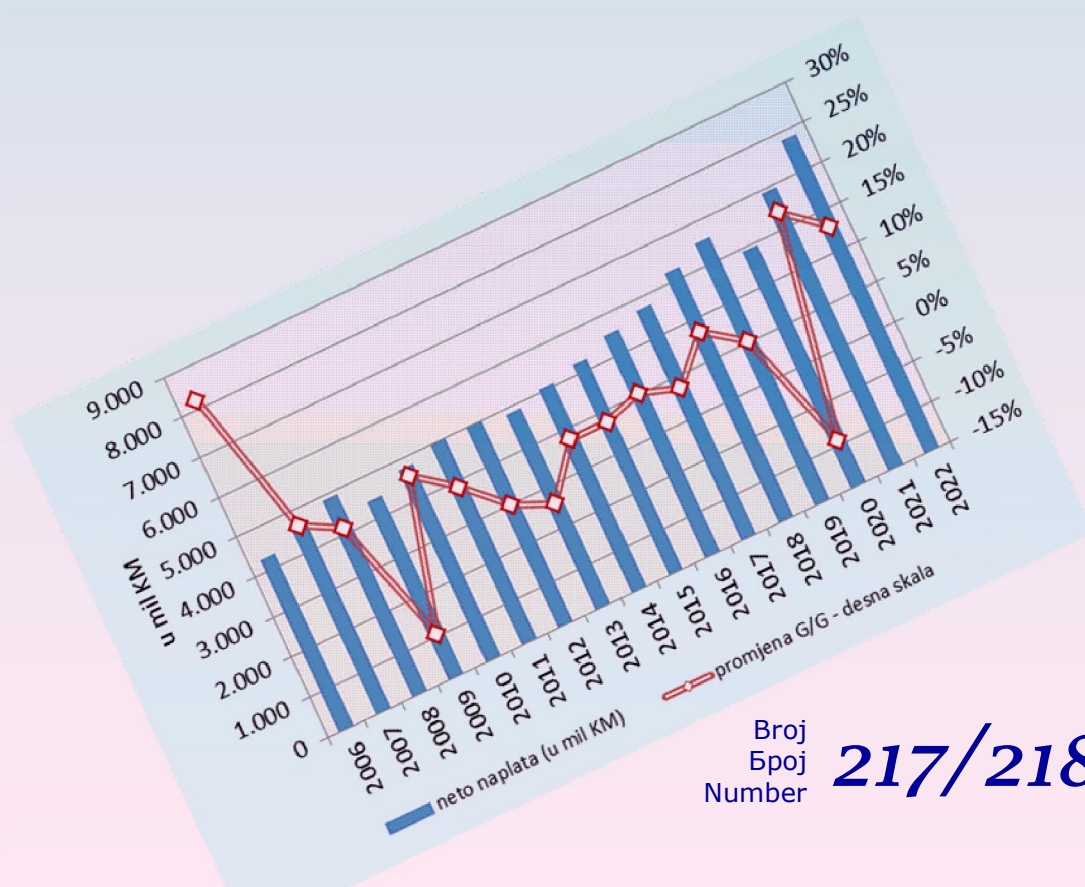

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Taxation Authority

ОМА Билтен

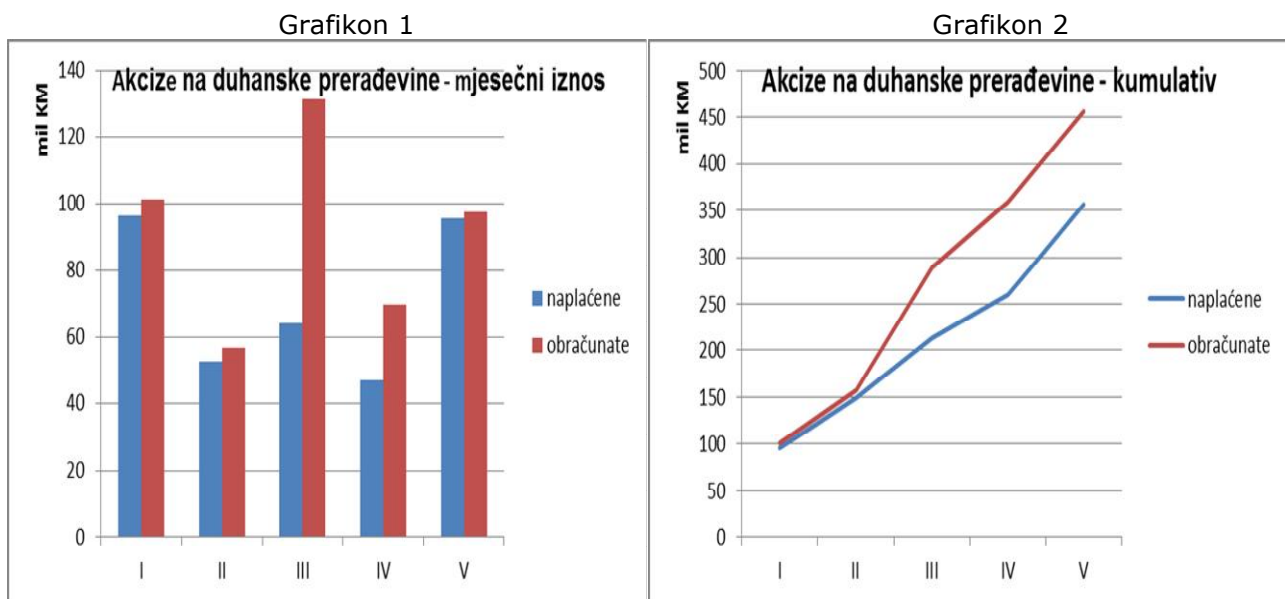

Broj
Број
Number **217/218**

juli/avgust 2023 – srpanj/kolovoz 2023 – јули/август 2023 – July/August 2023

Uz ovaj dvobroj

Novi režim plaćanja akciza na duhanske prerađevine, koji se primjenjuje odnedavno, podrazumijeva plaćanje akciza prilikom uvoza duhanskih prerađevina umjesto plaćanja akciza prilikom preuzimanja akciznih markica. Prelazak na novi režim plaćanja akciza ima za posljedicu jednokratni gubitak prihoda od akciza. Zbog prilagođavanja carinskim procedurama u vezi plaćanja akciza kod uvoza razlikovao se tempo prelaska duhanskih kompanija na novi režim plaćanja, tako da se efekat gubitka prihoda vremenski proteže na dva mjeseca, a kalendarski od druge polovine februara do prve polovine aprila, odnosno u tri mjesecna izvještajna perioda (februar – april). Novi režim plaćanja akciza je doveo do strukturalnog prekida u serijama podataka koje se koriste za analizu naplate akciza na duhanske prerađevine, budući da postoji vremenski razmak između obračuna i plaćanja akciza. Raskorak između prihoda od akciza obračunatih prilikom preuzimanja akciznih markica i akciza naplaćenih prilikom uvoza je značajan, pogotovo u mjesecu martu (Grafikon 1).

Odjeljenje je u aprilskim projekcijama procijenilo jednokratni gubitak prihoda od akciza u visini prosječne mjesečne naplate u 2022. godini (vid. OMA bilten br. 215/216). Međutim, diskrepanca između naplaćene i obračunate akcize je veća od procjena (Grafikon 2), iz čega se može zaključiti da je vremenski razmak između preuzimanja markica i uvoza ipak duži od mjesec dana. To ovisi o lokaciji proizvodnje cigareta, troškovima transporta i distribucije, ali je moguće i to da je preuzeta veća količina markica u odnosu na praksu u prethodnim godinama. U svakom slučaju, veća diskrepanca podrazumijeva veći gubitak prihoda od akciza na duhanske prerađevine od pretpostavljenog u projekcijama Odjeljenja.

dr.sc. Dinka Antić
šef Odjeljenja

Sadržaj:

Netipične fluktuacije prihoda od indirektnih poreza sa fokusom na period 2020-2022	2
Analiza naplate prihoda od akciza na bezalkoholna pića i tekući trendovi	19

tehnička obrada : Sulejman Hasanović, IT saradnik
lektor : Darija Komlenović, prof. anglistike

Netipične fluktuacije prihoda od indirektnih poreza sa fokusom na period 2020-2022

(Pripremila: Aleksandra Regoje, stručni savjetnik- makroekonomista)

Uvod

Vremenske serije podataka mogu se razložiti na sljedeće komponente: trend-ciklična, sezonska, kalendarska i komponenta neregularnosti. Odjeljenje je u više navrata u svojim biltenima prezentovalo definicije navedenih komponenti. Ovdje ćemo se pozabaviti neregularnom komponentom vremenskih serija pojedinih vrsta prihoda od indirektnih poreza. Komponenta neregularnog ponašanja se sastoji od svih efekata koji nisu sadržani u ostalim komponentama. Ova komponenta vremenske serije je rezidualna, nakon što su trend-ciklična i sezonska komponenta (uključujući kalendarske efekte) uklonjene. Ona je uzrokovana mnogim faktorima koji nisu predvidivi i predstavljaju slučajne varijacije serije podataka, te efektima promjene zakonodavstva. Komponenta neregularnog ponašanja može imati efekte na jedan period u vremenskoj seriji, može trajno promijeniti visinu serije ili imati efekte koji se smanjuju sa protokom vremena.

Netipične fluktuacije prihoda od indirektnih poreza mogu biti jako izražene tako da zamagljuje regularnosti kretanja i onemogućuju pravilnu interpretaciju njihove ekonomske i sezonske podloge. U brojnim priložima koje je Odjeljenje do sada objavljivalo u svojim biltenima vidjeli smo da određeni broj vrsta prihoda od indirektnih poreza ima izraženu sezonsku shemu naplate. Ipak, period od osnivanja Uprave za indirektno oporezivanje do danas obilježile su brojne pojave koje su dovodile do velikih neregularnosti vremenskih serija naplate pojedinih vrsta prihoda. Radi se o prvenstveno administrativnim faktorima, odnosno izmjenama propisa u polju indirektnog oporezivanja. Osim toga, i druge pojave su u određenim vremenskim periodima uzdrmale sezonsku shemu naplate prihoda, a među njima treba izdvojiti velike vremenske nepogode, pojavu virusa korona te izbijanje rata u Ukrajini.

U ovom prilogu analizirano je koliko je shema naplate prihoda u posljednje tri godine, odnosno u periodu od 2020. do 2022. godine, odstupala od stare, tzv. *pre-COVID* sheme naplate, koja je za određeni broj prihoda bila poprilično stabilna u periodu od 2010. do 2019. godine. Period od 2020. do 2022. godine specifičan je po velikim neregularnostima u naplati prihoda od indirektnih poreza, ispočetka zbog efekata restriktivnih mjera u borbi protiv koronavirusa a kasnije zbog ogromnog rasta cijena derivata nafte pa onda cijena uopće, uzrokovanim posljednjim dešavanjima na globalnom planu.

1. Osnove sezonskog prilagođavanja vremenskih serija podataka

Sezonsko prilagođavanje vremenskih serija podataka vrši se kako bi se stekao uvid u dinamiku određene pojave kada se izuzmu sezonski faktori. Netipične fluktuacije će i nakon prilagođavanja biti vidljive u onom stepenu u kojem se nalaze izvan uobičajene sezonske sheme. Eliminisanjem sezonske komponente¹, prilagođene serije podataka omogućavaju analizu ostalih komponenti vremenske serije koje ostaju nefiltrirane. U sezonski prilagođenim serijama podataka (eng. *seasonally adjusted* – SA) eliminiše se sezonska komponenta vremenske serije na osnovu šablona kretanja pojave u prošlosti. Čak i ako su novi trendovi u vremenskoj seriji rezultat sezonskih faktora, oni neće biti filtrirani dok se ne budu uzastopno ponovili u dužem vremenskom periodu. Sirovi, sezonski neprilagođeni podaci pokazuju stvarna kretanja određene pojave u posmatranom vremenskom periodu, dok sezonski prilagođeni podaci pokazuju njenu podlogu, odnosno kretanje date pojave u uslovima kada na nju ne bi uticali sezonski faktori. Ukoliko se filtrira i kalendarska

¹ Sezonska komponenta se odnosi na ponavljajuće fluktuacije unutar jedne godine, koje imaju manje ili više jednak intenzitet i period fluktuacije. Ova komponenta se ne odnosi samo na efekte uobičajenih vremenskih prilika i promjene sezona, nego uključuje i efekte koje na vremensku seriju imaju drugi ponavljajući faktori kao što su administrativno uređenje, tradicija, ali i kalendarski faktori koji su stabilni u dužem vremenskom periodu.

komponenta² može se dobiti još jasnija slika o tendenciji neke pojave ako se porede podaci za određeni mjesec u godini sa prethodnim, ili sa istim mjesecom neke prethodne godine. Kada je neregularna komponenta velika, grafički prikaz sezonski prilagođene serije podataka neće predstavljati glatka linija. Dalja dekompozicija između trend-ciklične³ i neregularne komponente bila bi podložna velikoj nesigurnosti, posebno na kraju vremenske serije podataka, gdje može biti teško razlikovati i alocirati efekte iz novih opažanja.

Sezonska komponenta vremenske serije se može mijenjati tokom vremena. Sezonski obrazac može postepeno evoluirati kako se ekonomsko ponašanje, strukture i institucionalni i društveni aranžmani mijenjaju. Sezonski obrazac se takođe može promijeniti zbog promjena u legislativi.

Treba naglasiti da se procjene trend ciklične komponente za najskorije dijelove serije moraju pažljivo tumačiti, jer mogu biti podložne revizijama. Neregularne komponente mogu biti jedan od uzroka značajnih revizija procjena trend-ciklične komponente, budući da često nije moguće razlikovati neregularnosti od promjena u trendu na osnovu manjeg broja opažanja.

2. Administrativni faktori kao uzrok netipičnih fluktuacija indirektnih poreza u BiH

Početne godine od osnivanja Uprave za indirektno oporezivanje BiH (UIO) bile su posebno karakteristične po izmjenama u propisima u oblasti indirektnog oporezivanja. UIO je osnovana 2004. godine a 2005. godine je postala nadležna za prikupljanje carina, akciza, putarine i poreza na promet akciznih proizvoda. Godine 2006. uveden je porez na dodatnu vrijednost (PDV) koji je zamijenio dotadašnji porez na promet, a UIO je preuzela nadležnost za prikupljanje svih vrsta indirektnih poreza. Godina uvođenja PDV-a bila je posebno turbulentna po pitanju naplate prihoda od PDV-a i isplata PDV povrata. Prve uplate domaćeg PDV-a ostvarene su u mjesecu februaru, prema prijavama za mjesec januar. Ista godina je bila karakteristična po suspenziji povrata za obveznike koji nisu pretežni izvoznici, te po tome što je isplata povrata započela tek u mjesecu martu. Tako je u 2007. godini isplaćen značajan dio povrata koji se odnosio na prethodnu godinu. Situacija je kulminirala kada se krajem 2007. godine dotadašnja stopa izdvajanja na račun rezervi za povrat indirektnih poreza od 10% pokazala nedovoljnom, što je dovelo do problema u servisiranju isplate povrata. Početkom februara 2008. godine Upravni odbor UIO je prevazišao problem rezervi time što je donio odluku da se na račun rezervi izdvaja 10%, a u slučaju da navedeni iznos nije dovoljan za isplatu dospjelih obveza primjenjuje se Član 9. Zakona o uplatama na jedinstveni račun i raspodjeli prihoda, gdje se „rezerva računa kao suma povrata za sljedeći radni dan“.

Zakonske izmjene koje su imale značajnije efekte na ostale vrste prihoda od indirektnih poreza (vid. Okvir 1. u nastavku) bile su sljedeće: fazna liberalizacija vanjske trgovine sa EU (primjena Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa EU - SSP od 1.7.2008. godine) koja je imala efekte na prihode od carina, uvođenje specifične akcize na cigarete od polovine 2009. godine i njen fazni rast do 2019. godine sa efektima na prihode od akciza, te rast stope putarine u dva navrata, od sredine 2009. i od februara 2018. godine. Navedene izmjene u propisima imale su indirektni uticaj i na naplatu PDV-a, s obzirom da nabrojane vrste prihoda na koje se izmjene odnose ulaze u PDV osnovicu.

² Efekti kalendara mogu biti sezonski i nesezonski. Sezonski (praznici sa fiksnim datumom obilježavanja, broj dana u mjesecu i dr) su sadržani u sezonskoj komponenti. U kalendarskoj komponenti su sadržani sljedeći efekti: različit broj radnih dana u mjesecu/kvartalu, efekti promjene datuma određenog praznika i efekti prestupne godine.

³ Trend-ciklična komponenta je osnovna komponenta neke vremenske serije, koja se mijenja postepeno i reflektuje ekonomske faktore.

Okvir 1. Zakonske izmjene u oblasti indirektnih poreza sa značajnijim efektima na naplatu

	2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013		2014		2015		2016		2017		2018		2019		2020		2021		2022				
	h1	h2	h1	h2	h1	h2	h1	h2	h1	h2	h1	h2	h1	h2	h1	h2	h1	h2	h1	h2	h1	h2	h1	h2	h1	h2	h1	h2	h1	h2					
PDV																																			
Akcize na duhan																																			
Akcize na naftu																																			
Putarina																																			
Carine																																			

1 Akcize na cigarete: Primjena novog Zakon o akcizama započela je 1.7.2009. godine. Nova ad valorem stopa snižena sa 49% na 42%, ali se ista obračunava na poresku osnovicu sa PDV-om, te približno odgovara stopi koja se ranije primjenjivala. Uvedena je posebna / specifična akciza od 0,15 KM po pakovanju cigareta, koja se od 2009. godine svake naredne povećavala za taj isti iznos do 2019. kada iznosi 1,65 KM po pakovanju cigareta. Uvedena je kategorija minimalne akcize na cigarete (primjena od 1.1.2010. godine), vezana za kategoriju cjenovno najpopularnijih cigareta. Budući da je zakonski plafon ukupne akcize na cigarete od 176 KM/1000 cigareta dostignut za sve cjenovne kategorije cigareta u 2019. godini, tada je okončana harmonizacija sa standardima EU u sferi oporezivanja cigareta.

2 Akcize na rezani duhan: Nova politika akciza na duhan u primjeni je od 1. avgusta 2014. Politika akciza na duhan iz 2014. godine donijela je rast fiskalnog opterećenja rezanog duhana. Glavne izmjene politike odnose se na uvođenje specifične akcize na rezani duhan i njeno godišnje usklađivanje sa rastom minimalne akcize na cigarete.

3 Akcize na derivate nafte: Primjena izmjena zakonodavstva u oblasti akciza na derivate nafte započela od 1.2.2018. godine. Izmjene politike akciza na derivate nafte odnose se na povećanje stope akcize na lož ulje sa 0,30 KM/l na 0,45 KM/l i uvođenje akcize na biogoriva i biotečnosti (0,30 KM/l);

4 Putarina: Primjena novog Zakona o akcizama započela je 1.7.2009. godine a izmjene koje se odnose na putarinu su uvođenje dodatne, namjenske, putarine za finansiranje autoputeva u iznosu 0,10 KM za litar derivata nafte. Ukupna stopa putarine je tako povećana sa 0,15 na 0,25 KM/l.

5 Putarina: Primjena izmjena zakonodavstva koja je započela od 1.2.2018. godine odnosi se na rast stope namjenske putarine sa 0,10 na 0,25 KM/l (uz razdvajanje stopa i sredstava prema namjeni za autoputeve i druge puteve), te promjene obuhvata osnovice za putarinu u smislu uključivanja u osnovicu biogoriva i biotečnosti, te tačnog naftnog plina za pogon motornih vozila. Ukupna stopa putarine je tako povećana sa 0,25 na 0,40 KM/l (putarina za izgradnju puteva iznosi 0,15KM/l, dok namjenska putarina iznosi 0,25 KM/l, i to: za izgradnju autoputeva 0,20 KM/l i izgradnju i rekonstrukciju ostalih puteva 0,05 KM/l) .

6 Carine: Primjena Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju sa faznim smanjenjem i ukidanjem carina na uvoz dobara porijeklom iz EU od 1.7.2008. godine do 2013. godine.

7 Carine: Ukidanje carinskog evidentiranja na cjelokupan uvoz u četvrtom kvartalu 2011. godine.

3. Sezonski indeksi naplate indirektnih poreza - metodološka objašnjenja

U našem prilogu predstavljeni su sezonski indeksi prihoda od indirektnih poreza po vrstama izračunati na osnovu kretanja naplate u periodu prije nastupanja virusa korona, a zatim je analizirano odstupanje naplate od tih indeksa u posljednjem trogodišnjem periodu 2020-2022.

Visoka neregularna komponenta može smanjiti ispravnost procesa sezonskog prilagođavanja vremenske serije jer postoji veća vjerovatnoća da će signali iz zapažanja o promjenama u sezonskom obrascu biti lažni, odražavajući neregularnosti u vremenskoj seriji, a ne promjenu sezonskog obrasca. Stoga su za izračun sezonskih indeksa prihoda od indirektnih poreza izbjegnute početne godine od osnivanja UIO. Kao što je navedeno u prethodnom poglavlju ovog priloga, početne godine od osnivanja UIO bile su karakteristične po turbencijama u naplati prihoda od PDV-a i isplatama PDV povrata. Godina 2008. bila je karakteristična po početku liberalizacije vanjskotgovinske razmjene sa EU po SSP-u, ali i po nastupanju globalne ekonomske krize pri kraju godine. Oba ova faktora imala su negativne efekte na naplatu prihoda. Godina 2009. je bila karakteristična po miks efekata globalne ekonomske krize i efektima izmjena zakona o akcizama od sredine godine. Da bi se izbjegli navedeni efekti, **za izračun sezonskih indeksa prihoda od indirektnih poreza izabrali smo period 2010-2019 godine, sa izuzetkom za prihode od akciza na derivate nafte i putarine za koje je uzet period 2010-2017** kako bi se isključili efekti izmjena propisa koji su stupili na snagu od februara 2018. godine.

U nedostatku složenih metoda službenih procedura korekcije, **sezonski indeksi su izračunati na osnovu procedure ekstrakcije sezonske komponente pomoću metode sezonskog indeksa**. Metoda se zasniva na izračunu sezonskih indeksa na osnovu korigovane medijane pokazatelja odnosa izvornog niza i centriranih pomičnih prosjeka.⁴

Validacija sezonski prilagođenih podataka sastavni je dio svake procedure desezoniranja. Programi sezonskog prilagođavanja mogu proizvesti "sezonski prilagođene" podatke čak i kada ulazni podaci ne sadrže sezonske efekte. S druge strane, mogu proizvesti desezonirane serije koje još uvek sadrže preostale sezonske efekte. Zbog toga je potrebno napraviti analizu rezultata programa sezonskog prilagođavanja. Ponovo, zbog nedostatka složenih programa testiranja ječine sezonske komponente u vremenskoj seriji podataka, nakon kalkulacije sezonskih indeksa za period, u analizi predstavljenoj u ovom prilogu postavljeni su regresioni modeli i izračunati koeficijenti determinacije sezonskih indeksa i stvarnih udjela mjesečnih iznosa pojedinih vrsta prihoda u odgovarajućem periodu. Na taj način može se pokazati koliko dobro se sezonski indeksi „uklapaju“ u stvarne godišnje udjele prihoda u pomenutom periodu. Za vrijednost koeficijenta determinacije od 0-25% se smatra da je stepen jakosti veze neznatan. Za vrijednosti 25%-50% se smatra da postoji veza sa kojom treba računati. Za vrijednosti 50%-75% se smatra da je jačina veze značajna, dok se za vrijednosti iznad tog intervala veza smatra vrlo visokom, da bi na 100% dobila sadržinu funkcionalnog odnosa.⁵

Za sve vrste prihoda za koje se na osnovu validacije pokazalo da imaju izraženu sezonsku komponentu u ovom prilogu su prikazani sezonski indeksi, stvarni udjeli mjesečnih podataka po godinama, te sezonski prilagođeni podaci. Treba posebno napomenuti da **u sezonski prilagođenim podacima prikazanim u nastavku nije filtrirana kalendarska komponenta**. Efekti kalendara koji imaju sezonski karakter (praznici sa fiksnim datumom obilježavanja, broj dana u mjesecu i dr) su filtrirani samim postupkom ekstrakcije sezonske komponente. Sa druge strane, nisu filtrirani efekti koji pripadaju kalendarskoj komponenti: različit broj radnih dana u mjesecu, efekti promjene datuma određenog praznika i efekti prestupne godine.

⁴ Newbold P. et al. „Statistika za poslovanje i ekonomiju“, Mate d.o.o., Zagreb (2010), str. 732.

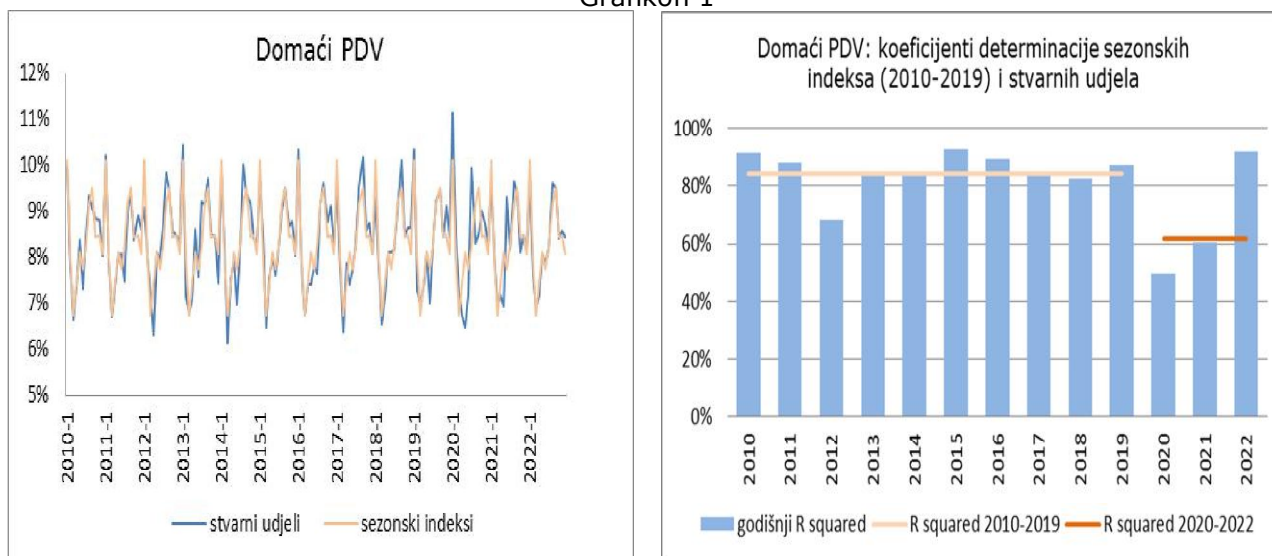
⁵ Blažić M. i Dragović V., „Opšta statistika“, Beograd 1991.

4. Sezonski indeksi po vrstama prihoda i neregularnosti u periodu 2020-2022

4.1. Prihodi od PDV-a

Domaći PDV je u periodu 2010-2019 imao najviše izraženu sezonsku komponentu od svih vrsta prihoda od indirektnih poreza. Koeficijent determinacije sezonskih indeksa i stvarnih udjela za period 2010-2019 iznosi 84,4% (Grafikon 1, desno).⁶ Ako se izračuna koeficijent determinacije datih sezonskih indeksa (na osnovu perioda 2010-2019) i stvarnih udjela prihoda od domaćeg PDV-a u peiodu od 2020. do 2022. godine vidjećemo da je on značajno opao, na svega 61,8%. Pošto se radi o koeficijentu za trogodišnji period, u cilju dublje analize potrebno je posmatrati njegovo kretanje po godinama. U 2020. godini je, kao posljedica efekata uvođenja restriktivnih mjera u borbi protiv virusa korona, koeficijent determinacije sezonskih indeksa i stvarnih udjela prihoda od domaćeg PDV-a iznosio svega 49,4%, što ukazuje na značajno odudaranje naplate domaćeg PDV-a od *pre-COVID-19* sezone sheme. Raspon mjesečnih stopa rasta kretao se od -19,6% do +20,9%. U 2021. godini je koeficijent determinacije sezonskih indeksa i stvarnih udjela porastao na 60,5%, što je još uvijek ispod veze koja se može okarakterisati visokom, dok je u 2022. godini porastao na visokih 91,8%, čak iznad prosjeka za period 2010-2019. Iz navedenog se može zaključiti da je naplata domaćeg PDV-a u 2020. godini poprilično ispala iz stare sezone sheme, sa povratkom na značajan udio sezone sheme u 2021. godini, te na njen visok udio u 2022. godini.

Grafikon 1

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO

PDV na uvoz je u periodu 2010-2019 takođe imao izraženu sezonsku komponentu, na što ukazuje koeficijent determinacije sezonskih indeksa i stvarnih udjela za period 2010-2019 koji je iznosio 83,8%.⁷ Koeficijent determinacije sezonskih indeksa i stvarnih mjesečnih udjela u narednom trogodišnjem periodu je znatno opao (Grafikon 2, desno, tamna narandžasta linija)⁸, a posmatrano po godinama donosimo sljedeće zaključke: u 2020. godini je drastično pao na 35,6%,

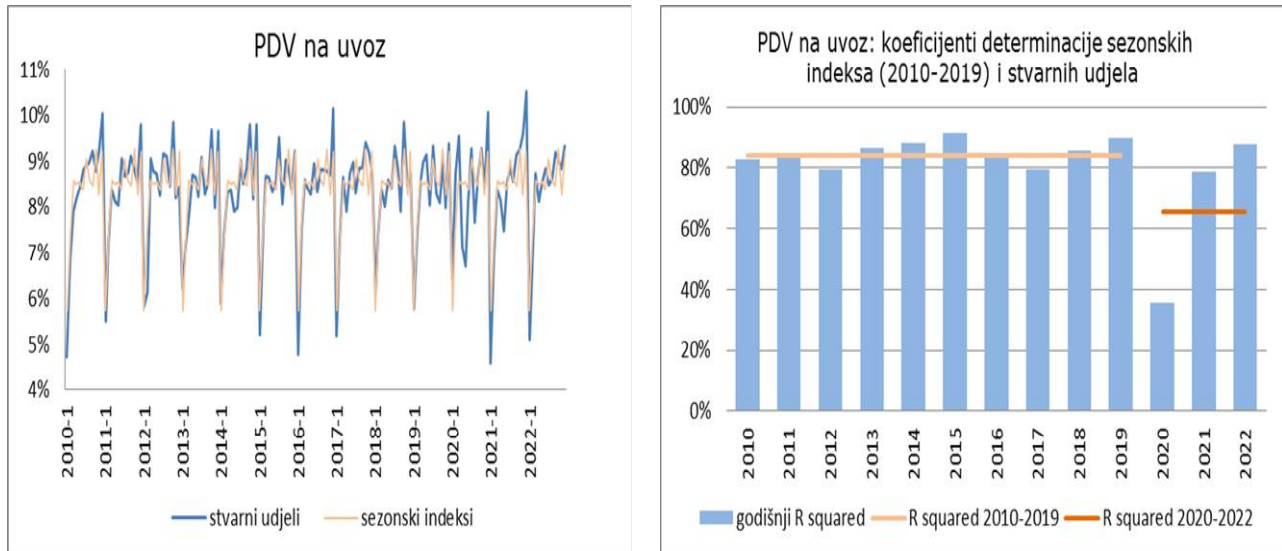
⁶ Na osnovu Grafikona 1. može se primijetiti značajno odudaranje od sezone sheme u 2012. godini, a razlog su elementarne nepogode (snježne padavine) u februaru 2012. koje su dovele do velikog pada prihoda od domaćeg PDV-a u mjesecu aprilu.

⁷ Treba napomenuti da su godine sa nešto slabije izraženu sezonskom komponentom u posmatranom periodu: 2012. godina (snažan pad uvoza u mjesecu februaru zbog ogromnih snježnih padavina) i 2017. godina (pad uvoza i prihoda u mjesecu decembru, koji je nastupio nakon visokih stopa rasta), ali se, na osnovu visine izračunatog koeficijenta determinacije (79,6% u obje godine) može zaključiti da je i u te dvije godine značaj sezone sheme bio visok.

⁸ Koeficijent determinacije sezonskih indeksa izračunat na osnovu podataka za period 2010-2019 i stvarnih udjela prihoda od PDV-a na uvoz u trogodišnjem periodu od 2020. do 2022. godine iznosio je 65,3%.

ali je u 2021. godini ponovo porastao na 78,9%, a u 2022. godini dalje na 87,5%. Iz navedenog se može zaključiti da je naplata PDV-a na uvoz u 2020. godini ispala iz sezone sheme, sa povratkom na značajan udio sezone komponente u 2021. godini, ali nešto ispod *pre-COVID-19* nivoa, te na visok udio sezone komponente u 2022. godini (Grafikon 2, desno, plavi stupci).

Grafikon 2

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO

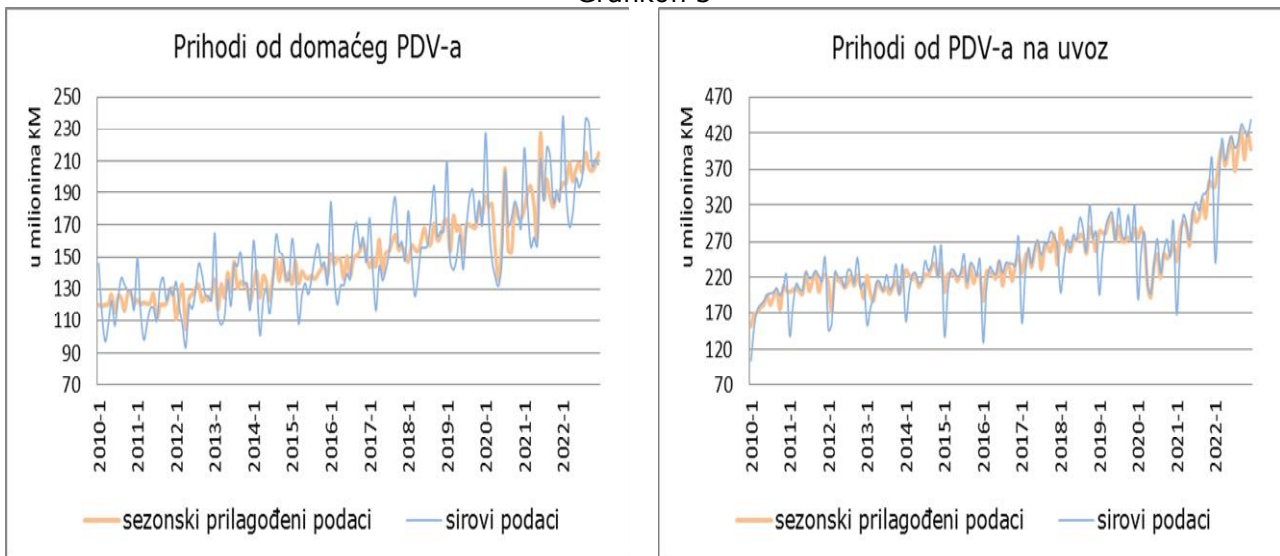
Isto se može zaključiti na osnovu Grafikona 3, gdje su prikazani sirovi i sezonski prilagođeni podaci o naplati prihoda od domaćeg PDV-a (lijevo) i PDV-a na uvoz (desno). Linija koja pokazuje sezonski prilagođene podatke poprilično je ispeglala vremensku seriju sirovih podataka u periodu 2010-2019. godine u obje serije. Izuzeci su 2020. i 2021. godina, kada i linija sezonski prilagođenih podataka pokazuje značajne turbulencije, ukazujući na visok udio neregularne komponente. Dosta manje neravnina u serijama sezonski prilagođenih podataka u 2022. ukazuje na povratak naplate na staru sezonsku shemu i smanjenje neregularne komponente.⁹

Koeficijent varijacije sezonski prilagođenih podataka naplate domaćeg PDV-a u 2022. godini iznosi 2,9%, za razliku od 2020. godine kada je iznosio visokih 10,9%. U slučaju PDV-a na uvoz, koeficijent varijacije sezonski prilagođenih podataka u 2022. godini iznosi 5,5% za razliku od 2020. godine kada je iznosio 11,2%.

⁹ U teoretskom slučaju, kada bi koeficijent determinacije sezonskih indeksa i stvarnih udjela iznosio 100%, linija sezonski prilagođenih podataka na nivou godine bila bi predstavljena pravom linijom.

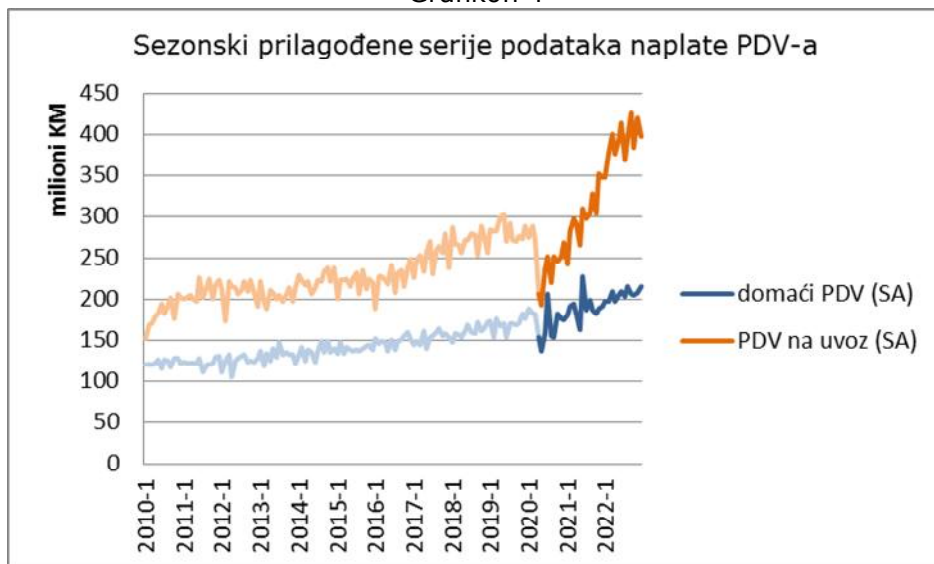
Grafikon 3

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO

Ukoliko serije sezonski prilagođenih podataka naplate PDV-a podijelimo na dva perioda, prije i poslije prvih efekata virusa korona i strmoglavog pada naplate, odnosno: (1) I-2010 do III-2020 i (2) IV-2020 do XII 2022, možemo zaključiti da je kod obje vrste prihoda (PDV na uvoz i domaći PDV) u posljednjem analiziranom vremenskom periodu bio zastupljen oštrij trend rasta, koji je bio posebno izražen i strm u slučaju prihoda od PDV-a na uvoz.¹⁰

Grafikon 4

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO

4.2. Prihodi od carina

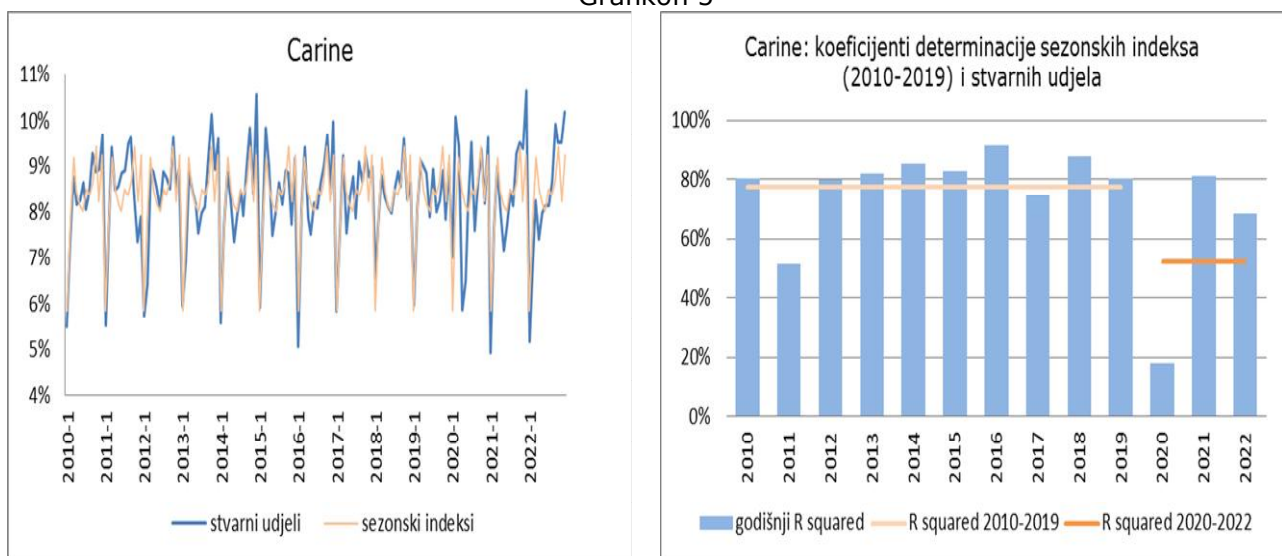
Prihodi od carina su u periodu 2010-2019 imale sezonsku komponentu koja je blizu donje granice kategorije jakosti veze koja se smatra visokom (koeficijent determinacije sezonskih indeksa i

¹⁰ Naplata PDV-a na uvoz u 2022. godini bila je za 39,0% viša u odnosu na 2019. godinu (godina prije izbijanja virusa korona), dok je naplata domaćeg PDV-a u istom periodu porasla za 21,4%.

stvarnih udjela za period 2010-2019 iznosi 77,3%), a u narednom trogodišnjem periodu 2020-2022 dosta nižu (Grafikon 5, desno, tamna narandžasta linija).

U 2020. godini je taj koeficijent pao na svega 18,2%, kao posljedica snažnih varijacija mjesečnih stopa rasta prihoda od carina u rasponu od -43,3% do +9,0%.¹¹ U 2021. godini su stope rasta prihoda od carina ponovo snažno varirale, od -12,3% do +69,6% ali se naplata dosta vratila na staru sezonsku shemu, na što ukazuje koeficijent determinacije sezonskih indeksa i stvarnih mjesečnih udjela, koji je iznosio 81,1%. U 2022. godini su stope rasta prihoda od carina bile pozitivne i visoke, u rasponu između 20,4% i 46,1%. Koeficijent determinacije sezonskih indeksa i stvarnih mjesečnih udjela je opao na 68,2%, ukazujući na ponovno odstupanje naplate od stare sezonske sheme, doduše u dosta manjem nivou nego što je to odstupanje bilo u 2020. godini (Grafikon 5, desno, plavi stupci).

Grafikon 5

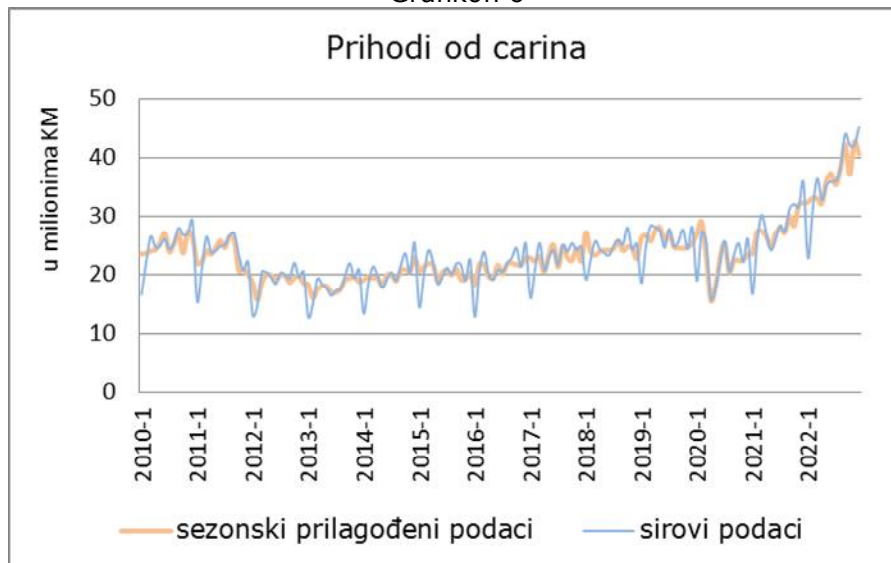

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO

Promjene u sirovim i sezonski prilagođenim podacima pružaju različite informacije. Promjena sirovih podataka neke serije u određenom mjesecu u odnosu na prethodni mjesec (eng. *Month-over-Month* ili MoM poređenje) daje informacije o ukupnoj promjeni date varijable, bez razdvajanja komponenti vremenske serije (sezonska, trend-ciklična i neregularna). Sezonski prilagođeni podaci pružaju informacije o kretanju određene varijable nakon ekstrakcije njene sezonske komponente. Tako u našem primjeru, u slučaju sezonski prilagođenih podataka ima smisla porediti naplatu prihoda u određenom mjesecu u odnosu na prethodni mjesec, dok se kod sirovih podataka obično vrši poređenje pojave u određenom mjesecu sa istim mjesecom prethodne godine (*Year-over-Year* ili YoY poređenje). Posmatranje mjesečne promjene sezonski prilagođenih podataka o naplati carina (*m/m-1*) ukazuje na nekoliko ekstremnih promjena u posmatranom periodu: (1) snažan pad naplate u oktobru 2011. godine, uzrokovan ukidanjem carinskog evidentiranja u iznosu od 1% od carinske vrijednosti na uvoz iz zemalja CEFTA i trećih zemalja, te usporavanjem rasta uvoza u odnosu na početak godine; (2) snažan rast u januaru 2018. godine, ostvaren zbog dosta više stope rasta uvoza u odnosu na ostatak godine, (3) snažne turbulencije u cijeloj 2020. godini, ostvarene sa nastupanjem efekata borbe protiv virusa korona, te (4) veće turbulencije u seriji sezonski prilagođenih podataka od serije sirovih podataka u septembru, oktobru i novembru 2022. godine, zbog većih odstupanja u sezonskoj shemi u datom periodu od stare sezonske sheme (Grafikon 6).

¹¹ Pored 2020. godine, i 2011. godina odudarala od sezonske sheme, što je rezultat ukidanja 1% carinskog evidentiranja na uvoz iz zemalja CEFTA i trećih zemalja u četvrtom kvartalu 2011. godine.

Grafikon 6

4.3. Prihodi od akciza i putarina

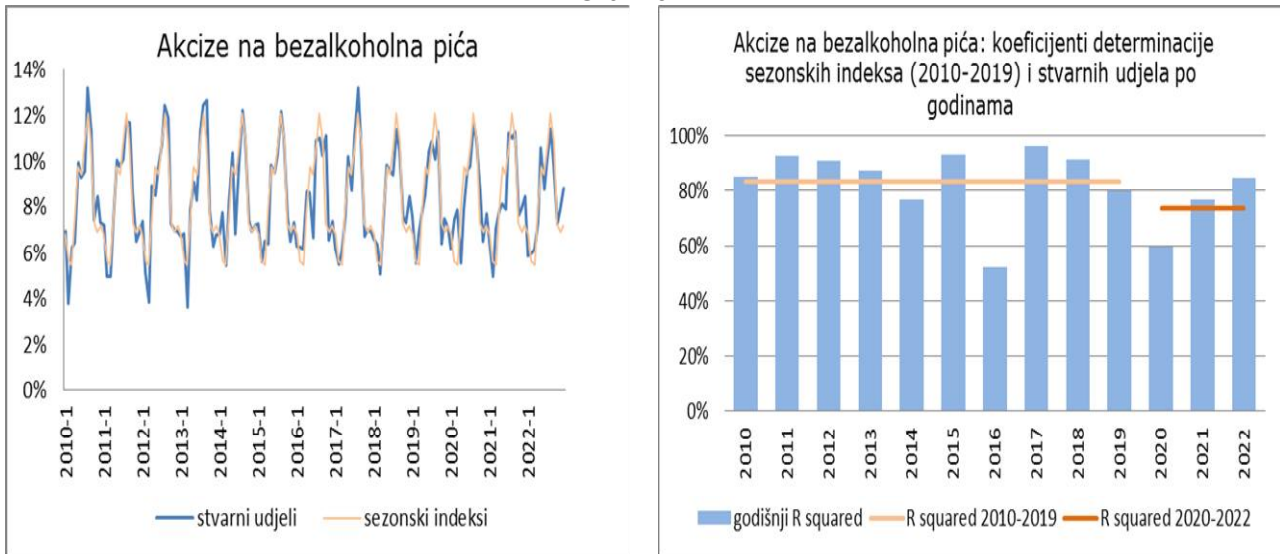
Što se tiče prihoda od akciza, mjereno na osnovu visine koeficijenta determinacije sezonskih indeksa i stvarnih udjela u periodu 2010-2019 (2010-2017 za akcize na derivate nafte i putarinu), jedino akcize na bezalkoholna pića (83,3%), putarina (81,4%) i akcize na alkohol (76,2%) imaju izraženu sezonsku komponentu. Prihodi kod kojih je jačina veze sezonskih indeksa i stvarnih udjela mjesečne naplate bila dosta niža, ali statistički značajna, su: akcize na pivo (65,5%) i akcize na naftu (61,6%). Sa druge strane, prihodi od akciza na duhan i akciza na kahvu uopšte ne pokazuju sezonsku shemu.

Akcize na bezalkoholna pića

Analiza naplate akciza na bezalkoholna pića i njihove sezonske komponente prikazana je na Grafikonu 7., a na osnovu kojeg se može zaključiti da u periodu 2010-2019 jedino 2016. godina značajno odstupa od sezonske sheme. Ukoliko se 2016. godina isključi iz izračuna, visina koeficijenta determinacije sezonskih indeksa i stvarnih udjela u periodu 2010-2019 iznosi visokih 86,8%. Nakon isteka tog perioda, 2020. godina značajno odstupa od sezonske sheme, zbog efekata borbe protiv virusa korona. U naredne dvije godine, naplata se postepeno vratila na staru shemu. U 2021. godini je koeficijent determinacije sezonskih indeksa i stvarnih mjesečnih udjela porastao na 76,5% a, u 2022. godini na visokih 84,7%.

Validacija sezonske sheme pokazuje da naplata akciza na bezalkoholna pića posmatrano za ukupni period 2020-2022 nije toliko značajno ispala iz sezonske sheme, kao što je to slučaj kod ostalih kategorija prihoda (poređenje visine svijetle i tamne narandžaste linije na Grafikonu 7, desno).

Grafikon 7

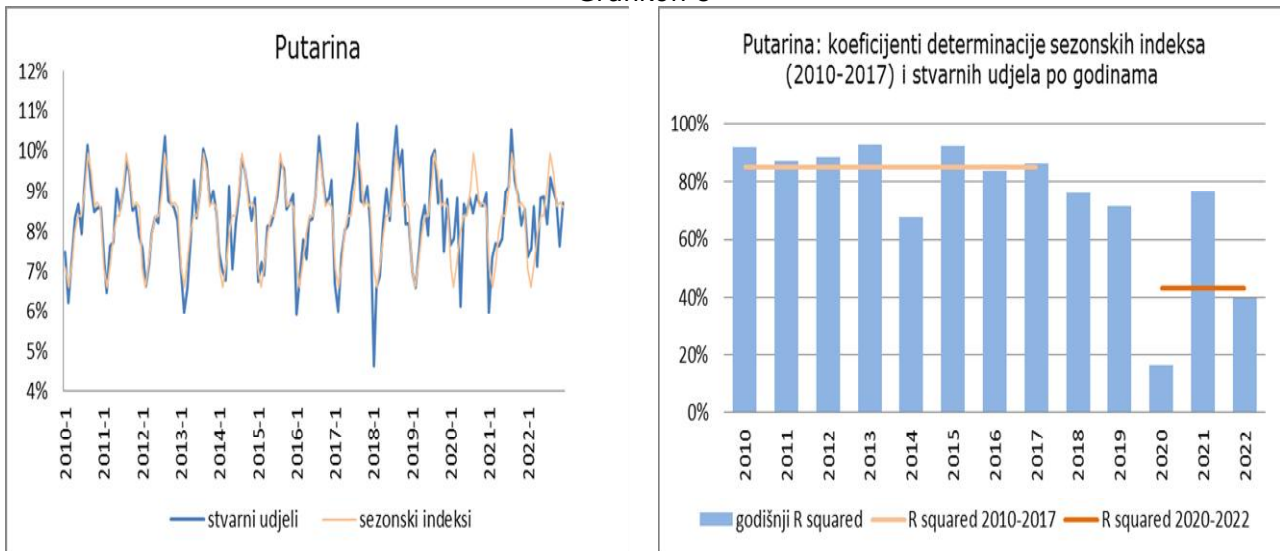

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO

Putarina

Analiza sezonske komponente prihoda od putarine prikazana je na Grafikonu 8. Kako je gore navedeno, za izračun sezonskih indeksa prihoda od putarine (i akciza na derivate nafte) izabran je period 2010-2017, kako bi se izbjegli efekti izmjene propisa koji su stupili na snagu od februara 2018. godine. Na osnovu prikaza se može zaključiti da u periodu 2010-2017 jedino 2014. godina značajnije odstupa od sezonske sheme, što je rezultat elementarnih nepogoda u toj godini (poplave), te remonta Rafinerije nafte Brod.

Grafikon 8

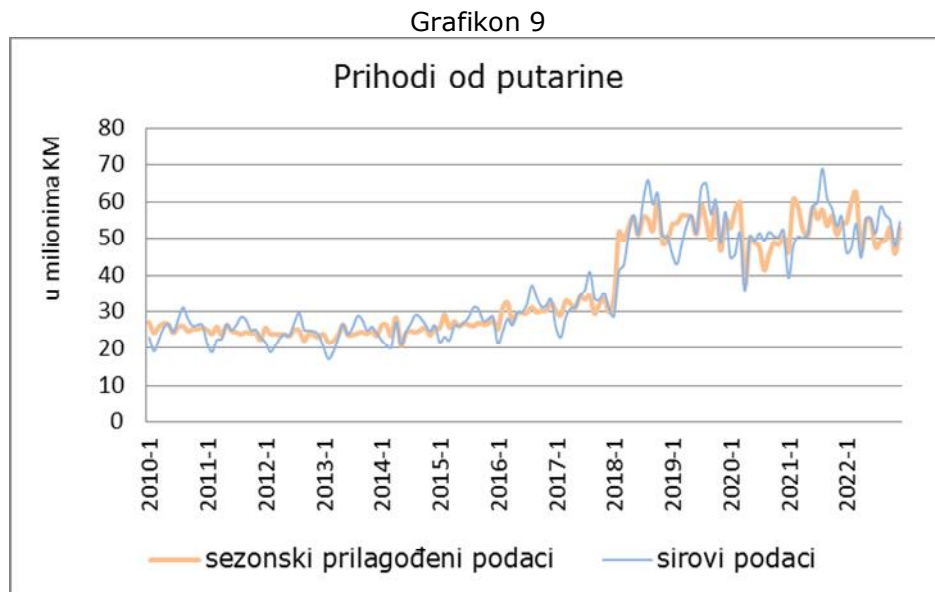

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO

Validacija sezonske sheme pokazuje da je naplata putarine, posmatrano za ukupni period 2020-2022, značajno ispala iz sezonske sheme. U 2020. godini su stope rasta prihoda od putarine varirale u rasponu od -33,4% do +6,1%, a koeficijent determinacije sezonskih indeksa i stvarnih mjesečnih udjela je pao na svega 16,6%. U 2021. godini je navedeni koeficijent porastao na

76,6%, a u 2022. godine ponovo opao na 39,8%, kao rezultat efekata rasta cijena na tržištu derivata nafte.

Posmatranje mjesečne promjene ($m/m-1$) sezonski prilagođenih podataka o naplati putarine (Grafikon 9) pokazuje poprilično ispeglanu vremensku seriju do 2018. godine, veliki skok (tzv. *level shift* neregularna komponenta) naplate od februara 2018. godine zbog rasta stope namjenske putarine (vid. Okvir 1), te značajne turbulencije u periodu 2020-2022, sa nastupanjem efekata borbe protiv virusa korona a potom dešavanja u Ukrajini i posljedičnih turbulencija na tržištu derivata nafte.

Akcize na derivate nafte

Prihodi od akciza na derivate nafte, odnosno njihova sezonska komponenta, prikazani su na Grafikonu 10. Već je napomenuto, da je mjerenjem na osnovu visine koeficijenta determinacije sezonskih indeksa i stvarnih udjela u periodu 2010-2017 zaključeno da akcize na naftu imaju značajnu (61,6%) ali ne visoku sezonsku komponentu, kao što je to slučaj kod prihoda od putarine. S obzirom da su naftni derivati u osnovici za obračun obje kategorija prihoda,¹² ispitali smo zašto je značaj sezonske komponente u slučaju akciza niži. Odgovor je značajno odstupanje od sezonske sheme kod akciza na derivate nafte u jednoj godini posmatranog perioda: 2011. U ovoj godini su mjesečne stope rasta akciza na derivata nafte u odnosu na prethodnu godinu (poređenje YoY) snažno varirale u rangi između -23,5 do +63,5%, a razlozi su bili tehničke prirode.¹³ Kada se ova godina isključi iz izračuna, za period 2012-2017 godinu dobijamo koeficijent determinacije u iznosu od visokih 83,4%, slično nivou koeficijenta u slučaju putarine.

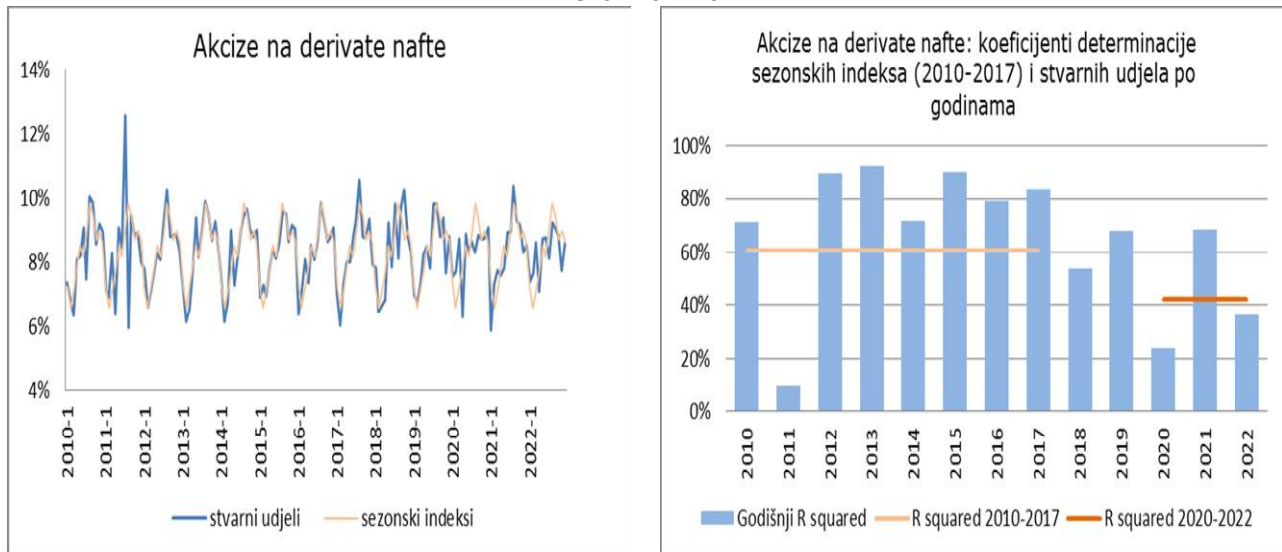
Nakon isteka perioda 2012-2017, naplata akciza na derivate nafte ponovo značajno odstupa od sezonske sheme u svim narednim godinama. Ispočetka su razlozi takvog kretanja bili zakonske izmjene sa početkom primjene od februara 2018. godine, obustava proizvodnje Rafinerije nafte Brod nakon havarije u oktobru 2018, a kasnije su to bili efekti virusa korona i turbulentna

¹² Razlike u dinamici naplate akciza na derivate nafte i putarine potiču od razlika u obuhvatu osnovice, diferenciranom oporezivanju u slučaju akciza, te određenim oslobođanjima u slučaju putarine. Jedan od razloga izraženije sezonske komponente kod prihoda od putarine nego kod prihoda od akciza na derivate nafte može biti to što potrošnja lož ulja nema izraženu sezonsku komponentu, a ona ne ulazi u osnovicu za obračun putarine.

¹³ Značajan iznos prihoda usklađen je u mjesecu julu, od čega se jedan dio odnosio na prijavu obveznika "OPTIMA Grupa" d.o.o. Banja Luka za mjesec juni, a drugi na prijavu za mjesec juli, koju je poreski obveznik platio iz poreskog kredita.

dešavanja na tržištu derivata kao posljedica ratnih dešavanja u Ukrajini (vid. Grafikon 10, desno, plavi stupci).

Grafikon 10

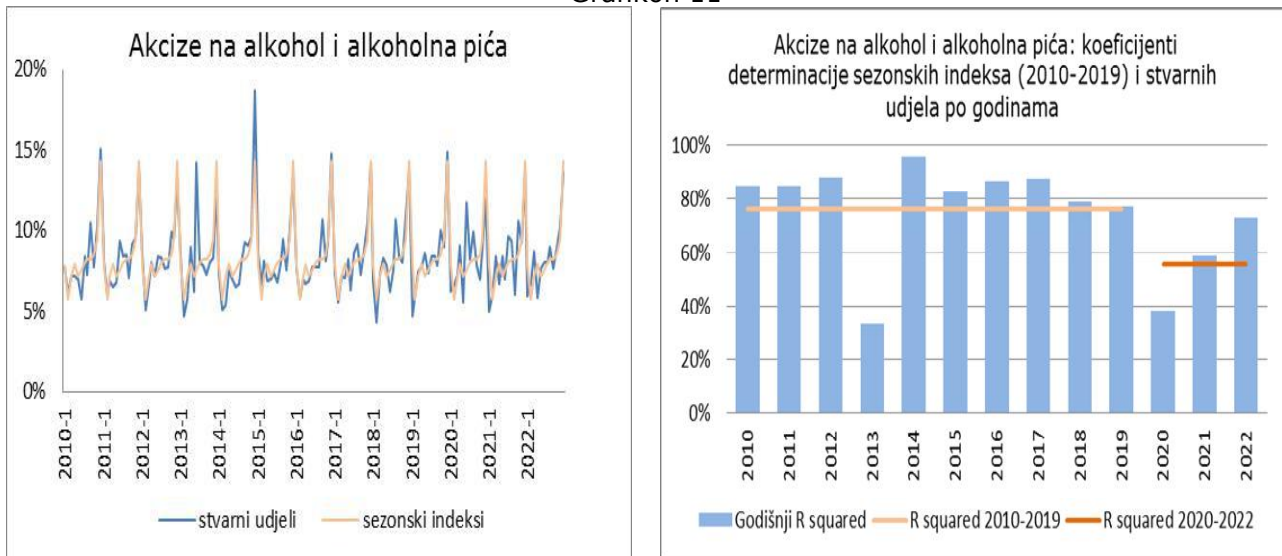

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO

Akcize na alkohol

Akcize na alkohol imaju izraženu sezonsku komponentu, sa standardno najvećom naplatom u godini u mjesecu decembru. Na osnovu analize sezonske komponente u Grafikonu 11. može se zaključiti da je u analiziranom *pre-COVID* periodu 2010-2019 naplata u 2013. godini poprilično odudarala od sezonske sheme. Kao i kod većine prihoda, nakon isteka perioda 2010-2019, naplata u godini 2020. je ispala iz sezonske sheme (koeficijent determinacije sezonskih indeksa i stvarnih mjesečnih udjela 38,4%) zbog efekata virusa korona, a u naredne dvije godine se naplata postepeno vratila na staru shemu. U 2021. godini je koeficijent determinacije sezonskih indeksa i stvarnih mjesečnih udjela porastao na 58,8% a u 2022. godini na 72,5%, što je još uvijek ispod veze koja se može smatrati visokom. Tako i serija sezonski prilagođenih podataka prikazana na Grafikonu 12. pokazuje značajne neregularnosti u 2013., 2020. i 2021. godini, sa znakovima smanjenja neregularne komponente u 2022. godini.

Grafikon 11

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO

Grafikon 12

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO

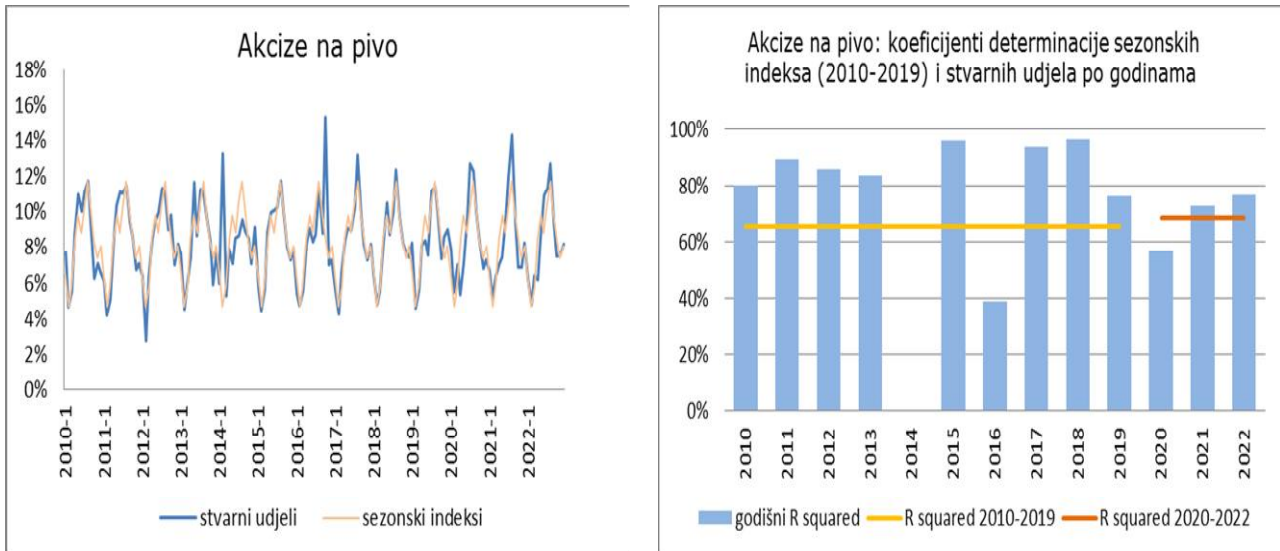
Akcize na pivo

Analiza naplate akciza na pivo i njihove sezonske komponente prikazana je na Grafikonu 13. Na osnovu njega se može zaključiti da u periodu od 2010. do 2019. godine dvije godine značajno odstupaju od sezonske sheme: 2014 i 2016. Ukoliko se one isključe iz izračuna, visina koeficijenta determinacije sezonskih indeksa i stvarnih udjela u periodu 2010-2019 iznosi visokih 81,6%. Serija sezonski prilagođenih podataka pokazuje poprilično stabilnu liniju u periodu 2010-2019, ako se izuzmu ogromni skokovi u februaru 2014. godine i oktobru 2016. godine, kao rezultat naplate značajnog iznosa starih dugovanja.¹⁴ U periodu od 2020-2022 godine može se uočiti značajan stepen neregularne komponente. Validacija sezonske komponente po periodima pokazuje

¹⁴ Stope rasta u izvornim podacima u navedenim mjesecima u odnosu na iste mjesec prethodne godine iznosile su 234,7% i 115,1%, respektivno.

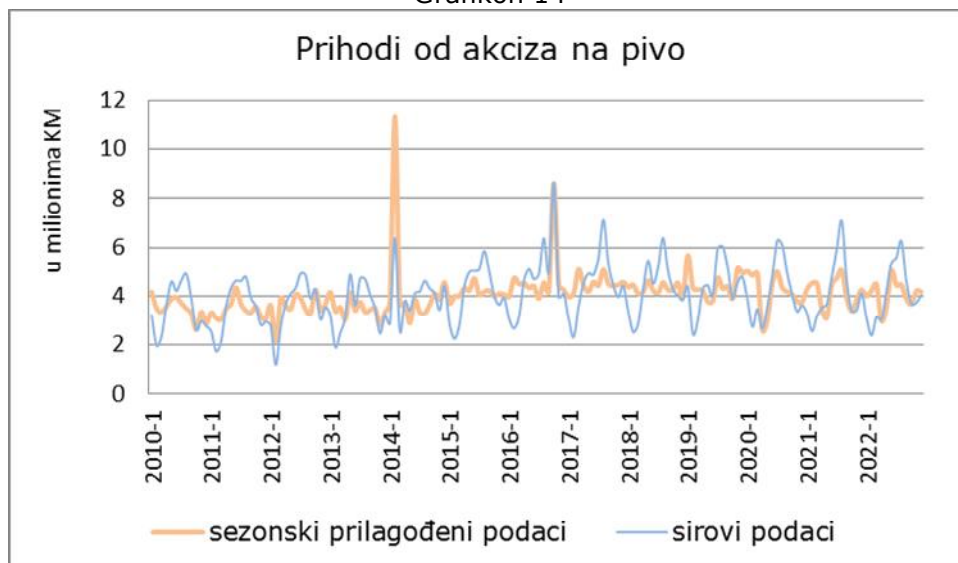
kontadiktorne podatke da je značaj sezonske komponente viši u periodu 2020-2022 u odnosu na period 2010-2019, ali kada se izuzmu tehnički efekti (naplata zaostalih dugovanja u 2014. i 2016.) dolazimo do ispravnih zaključaka da je sezonska komponenta ipak oslabila u periodu 2020-2022, sa postepenim vraćanjem na staru sezonsku shemu u 2022. godini.

Grafikon 13

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO

Grafikon 14

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO

Sezonsko prilagođavanje je koristan alat za statističke analize samo u slučaju kada postoje dokazi postojanja sezonskih efekata. U suprotnom se ne treba provoditi. Stoga u ovom prilogu nisu prikazane serije ostalih kategorija akciza (kahva, duhan) kod kojih je validacija sezonski prilagođenih podataka pokazala da nema značajnog nivoa sezonske komponente u vremenskoj seriji.

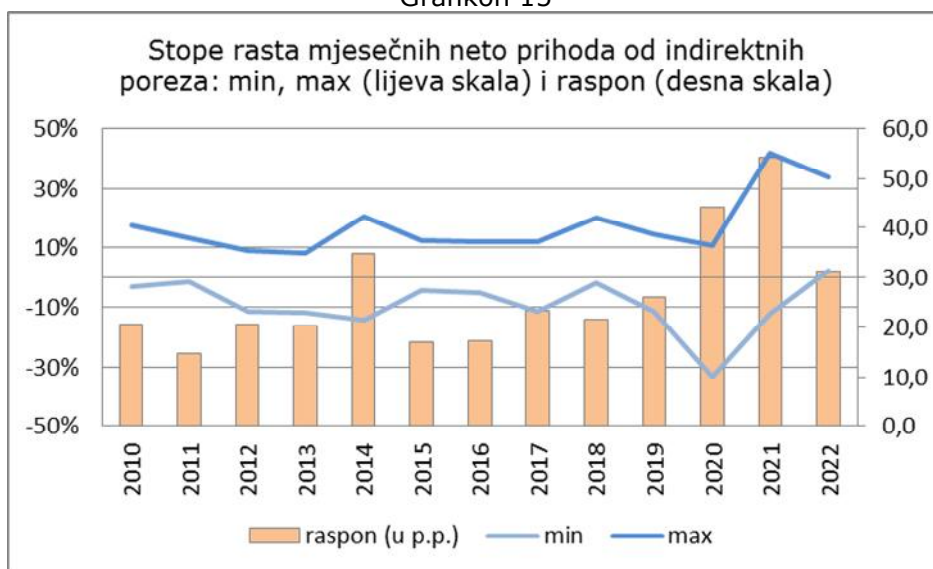

5. Visina neregularne komponente ukupnih neto prihoda od indirektnih poreza

Imajući u vidu da veliki udio u prihodima od indirektnih poreza zauzimaju prihodi koji, prema validaciji prikazanoj u prethodnom tekstu, imaju izraženu sezonsku komponentu, ne iznenađuje podatak da i ukupni neto prihodi od indirektnih poreza donekle imaju izraženu sezonsku komponentu. Primjera radi, bruto prihodi kod kojih je koeficijent determinacije sezonskih indeksa i stvarnih mjesečnih udjela u periodu 2010-2019 iznosio preko 75%¹⁵ imali su učešće od blizu 80% u ukupnim bruto prihodima od indirektnih poreza u periodu 2010-2019.

Ukupni neto prihodi od indirektnih poreza su u periodu 2010-2019 imali sezonsku komponentu koja je blizu donje granice kategorije jakosti veze koja se smatra visokom. Koeficijent determinacije sezonskih indeksa i stvarnih udjela za period 2010-2019 iznosi 77,5% (Grafikon 16, desno). Restriktivne mjere u borbi protiv virusa korona u BiH uvedene su krajem marta 2020. i potpuno izbacile naplatu prihoda od indirektnih poreza iz sezonske sheme. U aprilu i maju 2020. godine zabilježene su najviše mjesečne stope pada prihoda od indirektnih poreza od osnivanja UIO. I u nastavku godine zabilježene su negativne mjesečne stope rasta neto prihoda, sa najvećim padom u avgustu i septembru. Raspon mjesečnih stopa rasta neto prihoda (razlika između maksimalne vrijednosti i minimalne vrijednosti) iznosio je 44,2 procentna poena, što je najviši raspon mjesečnih stopa rasta u periodu 2010-2020. godine (Grafikon 15).

Grafikon 15

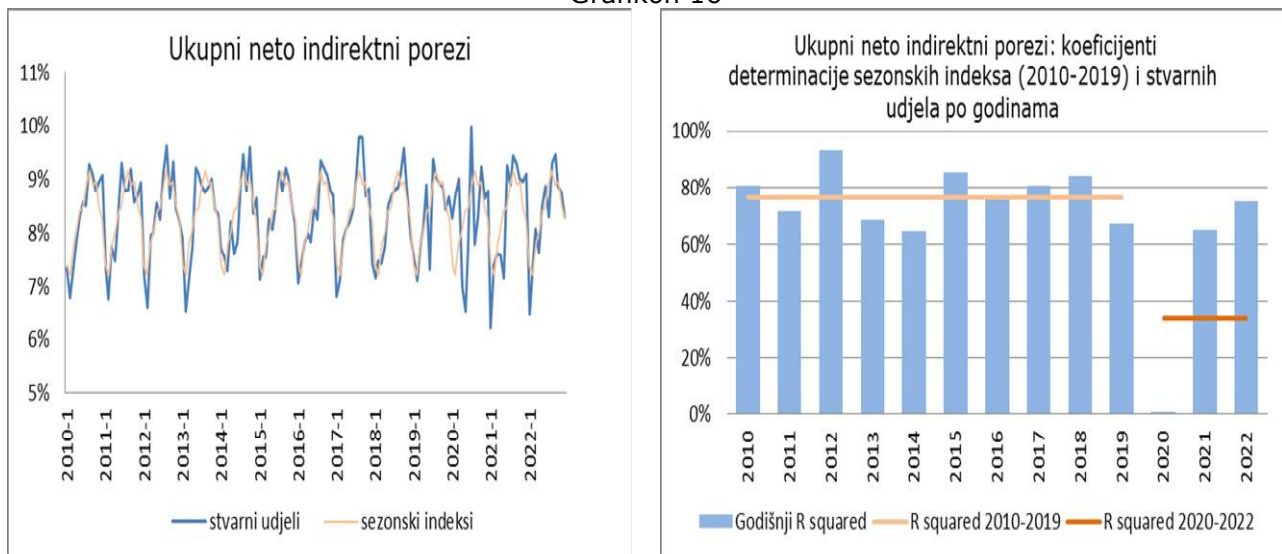
Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO

Koeficijent determinacije sezonskih indeksa i stvarnih udjela mjesečnih iznosa ukupnih neto prihoda od indirektnih poreza pao je na svega 0,6% u 2020. godini (Grafikon 16, desno, plavi stupci). U 2021. je raspon mjesečnih stopa rasta neto prihoda od indirektnih poreza bio još viši nego u 2020. godini (54,1 p.p.) što je rezultat: (1) poremećaja sezonske sheme u baznoj 2020. godini i (2) karakteristika sezonske sheme u 2021. godini. Iako je značajno porastao u odnosu na 2020. godinu, koeficijent determinacije sezonskih indeksa i stvarnih udjela mjesečnih iznosa ukupnih neto prihoda od indirektnih poreza u 2021. godini iznosio je 65,3%, što je ispod „visokog“ značaja jakosti veze. U 2022. su sve mjesečne stope rasta neto prihoda od indirektnih poreza bile pozitivne, a njihov raspon iznosio je 33,1 p.p. Koeficijent determinacije sezonskih indeksa i stvarnih udjela mjesečnih iznosa ukupnih neto prihoda od indirektnih poreza u 2022. godini porastao je do granice „visokog“ značaja veze (74,9%), a nešto ispod prosjeka za *pre-COVID* period 2010-2019 (Grafikon 16, desno).

¹⁵ Prihodi od PDV-a, carina, putarine, akcize na alkohol i alkoholna pića i akcize na bezalkoholna pića.

Analiza prihoda od indirektnih poreza po vrstama (Dio 4. priloga) je pokazala da su prihodi kod kojih se u 2022. godini smanjio značaj neregularne komponente i koji se u toj godini postepeno vraćaju na staru sezonsku shemu sljedeći: PDV, akcize na bezalkoholna pića, akcize na alkohol i alkoholna pića te akcize na pivo. Za razliku od njih carine, a posebno akcize na derivate nafte i putarina imaju dosta veći značaj neregularne komponente u 2022. godini¹⁶ u odnosu na prethodnu godinu, kada im se naplata dijelom bila vratila u stare, *pre-COVID* okvire¹⁷. Navedeno je razumljivo, imajući u vidu turbulencije na tržištu derivata nafte kao posljedicu ratnih dešavanja u Ukrajini i reperkusije takvih dešavanja na uvoz.

Grafikon 16

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO

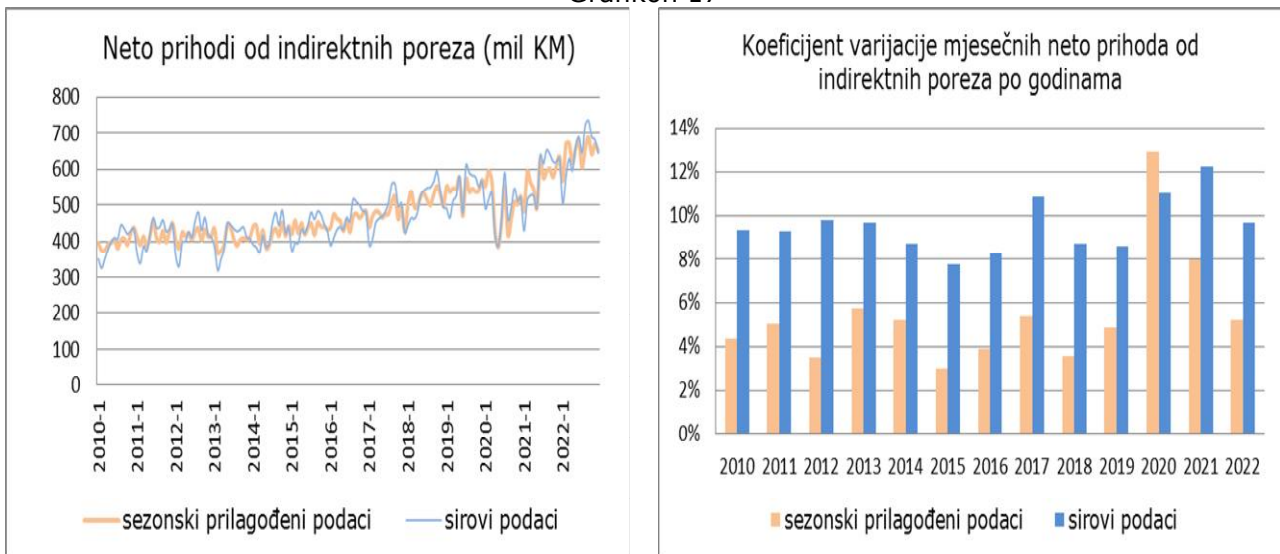
Serija sezonski prilagođenih podataka mjesečne naplate neto indirektnih poreza dosta je „ispeglana“ u odnosu na sirove podatke, sa izuzetkom u 2020. godini, što se može vidjeti na osnovu prikaza lijevo u Grafikonu 17.

Na desnoj strani istog grafikona prikazani su koeficijenti varijacije mjesečne naplate neto indirektnih poreza po godinama, zasebno za sirove i sezonski prilagođene serije, iz kojih se može izvući isti zaključak. Na osnovu prethodno izvedenih zaključaka da je u *pre-COVID* periodu postojao značajan udio sezonske komponente u seriji mjesečnih podataka prihoda od indirektnih poreza, te da se, nakon šoka u 2020. godini naplata postepeno vraća u staru sezonsku shemu u 2022. godini, uprkos dešavanjima na globalnom planu, treba ipak posebno naglasiti da bi **oslanjanje samo na sezonske indekse prilikom izrade mjesečnih projekcija prihoda moglo dovesti do značajnih grešaka procijenjenih mjesečnih iznosa, čak kada bi se godišnja projekcija pokazala u potpunosti tačnom.** Na osnovu prikaza serije sezonski prilagođenih podataka može se zaključiti da je visina neregularne komponente koja se teško može predvidjeti veoma visoka (Grafikon 17, lijevo), te je **planiranje prihoda od indirektnih poreza moguće jedino na godišnjoj osnovi, u skladu sa osnovom procjena makroekonomskih pokazatelja** (Direkcija za ekonomsko planiranje -DEP).

¹⁶ U odnosu na prethodnu godinu, u 2022. godini je koeficijent determinacije stvarnih udjela i *pre-COVID* sezonskih indeksa kod prihoda od akciza na derivate nafte i putarine pao za 32,4 p.p. i 36,7 p.p., respektivno, a kod prihoda od carina za 13,p.p.

¹⁷ Kod navedenih prihoda se naplata u 2021. godini u značajnoj mjeri bila vratila na staru *pre-COVID* sezonsku shemu. U odnosu na prethodnu godinu, u 2021. godini je kod prihoda od akciza na derivate nafte i putarine je koeficijent determinacije stvarnih udjela i *pre-COVID* sezonskih indeksa porastao za 44,8 p.p. i 59,9 p.p. Kod prihoda od carina taj rast je iznosio visokih 62,9 p.p.

Grafikon 17

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka UIO

Ukoliko, kao u slučaju PDV-a, serije sezonski prilagođenih podataka naplate neto indirektnih poreza podijelimo na dva perioda, prije i poslije prvih efekata virusa korona i strmoglavog pada naplate, odnosno: (1) I-2010 do III-2020 i (2) IV-2020 do XII-2022, možemo zaključiti da je u posljednjem analiziranom vremenskom periodu bio zastupljen oštiji trend rasta. Osim prihoda od PDV-a ovakvim kretanjima doprinijeli su i prihodi od carina (vid. Grafikon 6).

Na kraju još jednom napominjemo da prezentacije sezonski prilagođenih podataka treba uzeti sa određenim stepenom rezerve, jer su, u nedostatku složenih metoda službenih procedura korekcije, sezonski indeksi izračunati na osnovu jednostavne procedure ekstrakcije sezonske komponente pomoću metode sezonskog indeksa, te da kalendarska komponenta nije filtrirana.

Arhiva biltena:

http://www.oma.uino.gov.ba/04_objasnjenja.asp?l=b

Analiza naplate prihoda od akciza na bezalkoholna pića i tekući trendovi

(piše: Mirjana Popović, stručni savjetnik - makroekonomista)

Sažetak

Fokus analize¹⁸ su:

- *Godišnja naplata ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića i godišnja naplata prihoda od akciza na bezalkoholna pića razdvojena po komponentama – prihodi od akciza na uvozna bezalkoholna pića i prihodi od akciza na domaća bezalkoholna pića u BiH¹⁹ u 2022. godini²⁰ u odnosu na prethodnu, 2021. godinu²¹.*
- *Kvartalna naplata ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića i kvartalna naplata prihoda od akciza na bezalkoholna pića razdvojena po komponentama - prihodi od akciza na uvozna bezalkoholna pića i prihodi od akciza na domaća bezalkoholna pića u BiH za period prvi kvartal (Q1) 2021. godine – prvi kvartal (Q1) 2023. godine²².*
- *Mjesečna naplata ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića i mjesečna naplata prihoda od akciza na bezalkoholna pića razdvojena po komponentama - prihodi od akciza na uvozna bezalkoholna pića i prihodi od akciza na domaća bezalkoholna pića u BiH za period januar 2021. godine - april 2023. godine²³.*

1. Godišnje kretanje prihoda od akciza na bezalkoholna pića

Ukupni prihodi od akciza imaju veliko učešće u ukupnim prihodima od indirektnih poreza. Međutim, učešće ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića, koja čine prihodi od akciza na uvozna bezalkoholna pića i prihodi od akciza na domaća bezalkoholna pića, u ukupnim prihodima od akciza na godišnjem nivou u posljednje dvije godine iznosi 1,9%.

Grafikonom 1 prikazano je kretanje godišnje naplate prihoda od akciza na bezalkoholna pića za 2021. i 2022. godinu, u milionima KM. Prikazana je godišnja naplata ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića u posmatranom vremenskom periodu i godišnja naplata prihoda od akciza na bezalkoholna pića razdvojena po komponentama – prihodi od akciza na uvozna bezalkoholna pića i prihodi od akciza na domaća bezalkoholna pića.

¹⁸ O politici oporezivanja bezalkoholnih pića i naplati prihoda od akciza na bezalkoholna pića više u: Popović, M. (2022). "Analiza naplate prihoda od akciza na bezalkoholna pića". OMA bilten br. 205/206.

¹⁹ Bosna i Hercegovina

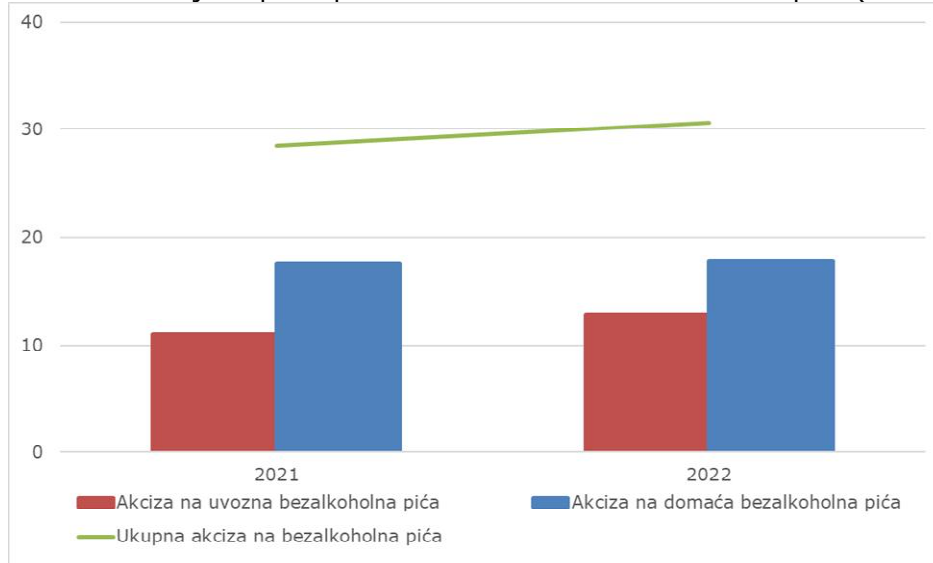
²⁰ Posljednji raspoloživi godišnji podaci

²¹ Zbog pojave pandemije COVID-19 kao i zbog mjera uvedenih u borbi protiv širenja virusa, 2020. godina nije relevantna za poređenje, te analizom nije prikazana duža vremenska serija koja bi obuhvatala ovaj period.

²² Posljednji raspoloživi kvartalni podaci

²³ Posljednji raspoloživi mjesečni podaci

Grafikon 1. Godišnja naplata prihoda od akciza na bezalkoholna pića (u mil. KM)

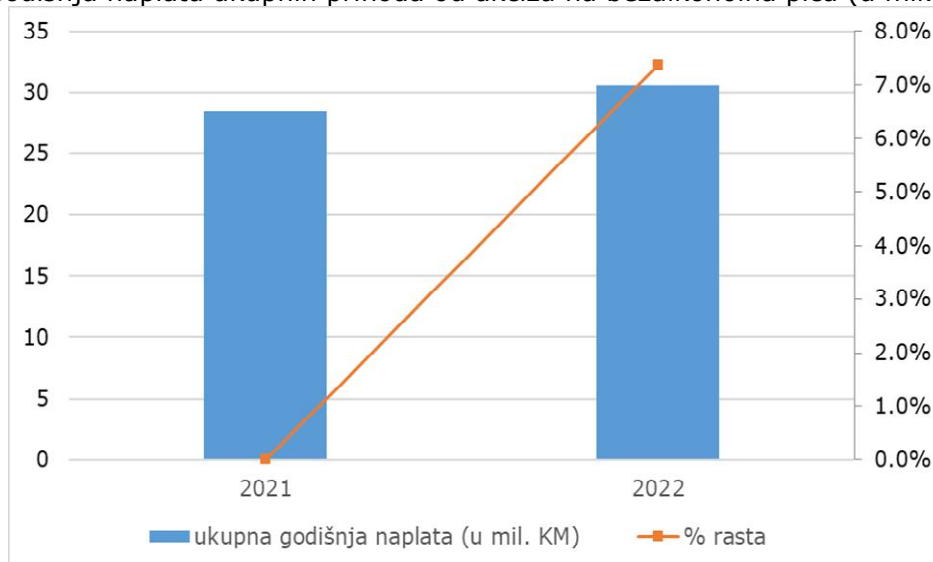

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

1.1. Godišnje kretanje ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića

Grafikonom 2 prikazana je godišnja naplata ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića za 2021. i 2022. godinu, u milionima KM (lijeva vertikalna skala) i godišnja stopa rasta ovih prihoda (desna vertikalna skala)²⁴.

Grafikon 2. Godišnja naplata ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića (u mil. KM) i % rasta

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

U 2022. godini naplata ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića je u porastu u odnosu na 2021. godinu te je u 2022. godini naplaćeno više ovih prihoda za 7,4% u odnosu na prethodnu godinu (grafikon 2, % rasta).

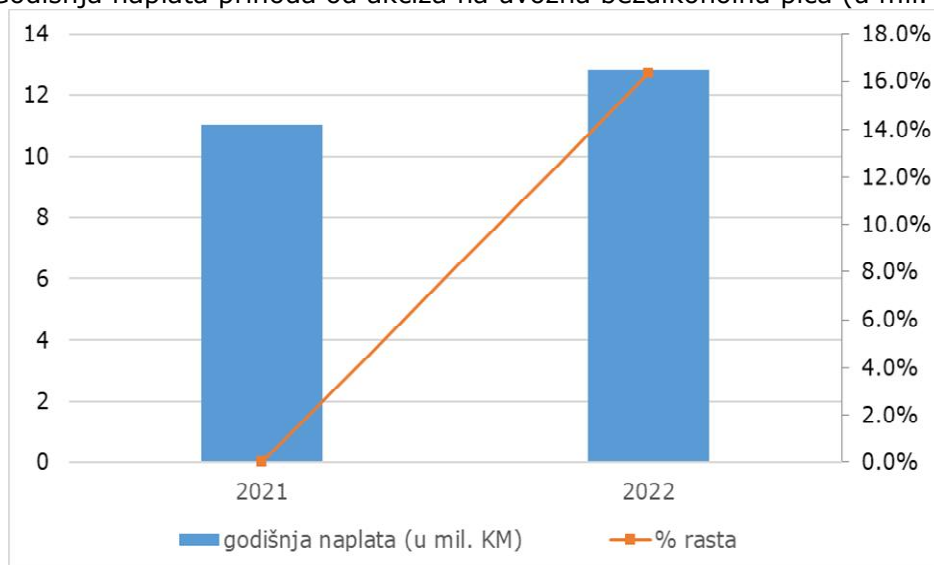
²⁴ 2021. godina korištena kao baza

Pored godišnje naplate ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića u 2021. i 2022. godini, u nastavku je prikazana naplata prihoda od akciza na bezalkoholna pića razdvojena po komponentama za isti period, kao i godišnja stopa rasta ovih prihoda. Analiza naplate prihoda od akciza na bezalkoholna pića razdvojena po komponentama – uvozna i domaća akciza, pruža detaljnije informacije o preferencijama potrošača te uticaju drugih spoljnih faktora na potrošnju bezalkoholnih pića koja su predmet oporezivanja akcizom.

1.2. Godišnje kretanje prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića

Grafikonom 3 prikazana je godišnja naplata prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića za 2021. i 2022. godinu, u milionima KM (lijeva vertikalna skala) i godišnja stopa rasta ovih prihoda (desna vertikalna skala)²⁵.

Grafikon 3. Godišnja naplata prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića (u mil. KM) i % rasta

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Posmatrajući grafikon 3 primjetno je da je godišnja naplata prihoda od akciza na bezalkoholna pića iz uvoza u 2022. godini u porastu 16,4% u odnosu na prethodnu godinu. Znatno veće je povećanje prihoda od akciza na bezalkoholna pića iz uvoza od povećanja prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića na godišnjem nivou²⁶. Ova razlika rezultat je najvećim dijelom preferencija potrošača kao i veće ponude bezalkoholnih pića iz uvoza u odnosu na domaća. Takođe, dodatni faktori koji utiču na povećanje prodaje uvoznog bezalkoholnog pića su pristupačne cijene, uticaj marketinga i promocije i sl.

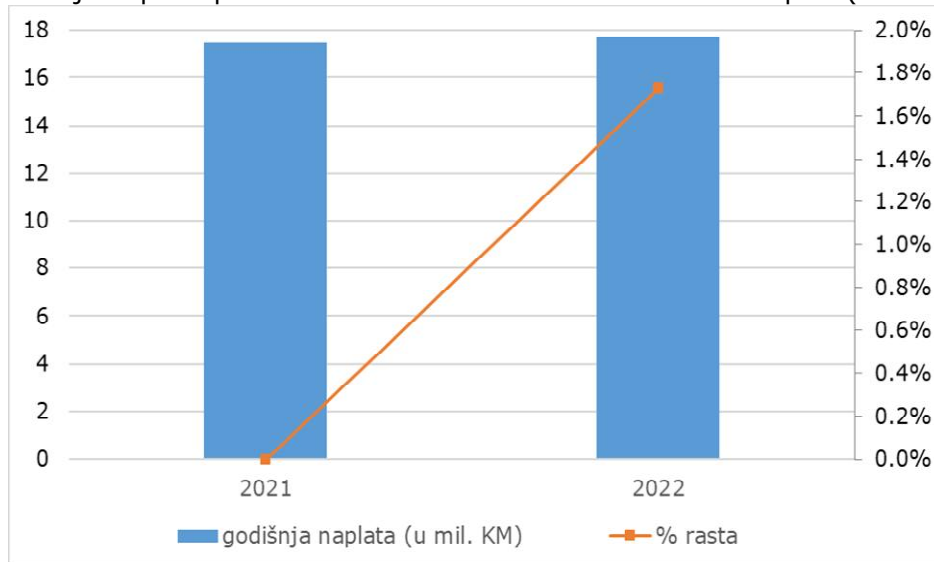
²⁵ 2021. godina korištena kao baza

²⁶ što se može zaključiti nakon poređenja grafikona 3 i grafikona 4

1.3. Godišnje kretanje prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića

Grafikonom 4 prikazana je godišnja naplata prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića za 2021. i 2022. godinu, u milionima KM (lijeva vertikalna skala) i godišnja stopa rasta ovih prihoda (desna vertikalna skala)²⁷.

Grafikon 4. Godišnja naplata prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića (u mil. KM) i % rasta

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

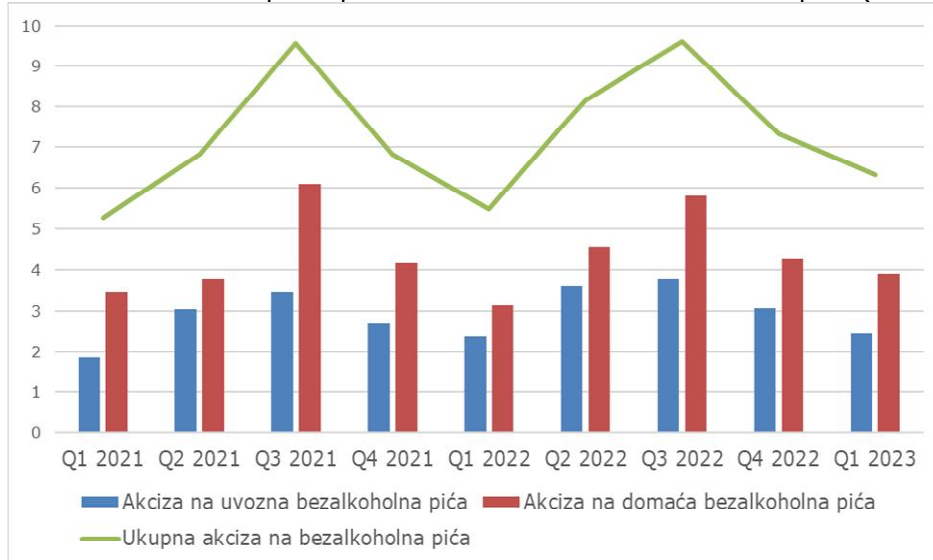
U 2022. godini zabilježeno je blago povećanje od 1,7% prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića u odnosu na prethodnu godinu (grafikon 4, % rasta). Za razliku od prihoda od akciza na bezalkoholna pića iz uvoza čija naplata je znatno porasla u 2022. godini u odnosu na 2021. godinu, prihodi od akciza na domaća bezalkoholna pića u blagom su porastu. Kao što je prethodno navedeno, preferencije potrošača i drugi navedeni faktori najveći su uzročnici sve veće razlike između stope rasta prihoda od akciza na uvozna i domaća bezalkoholna pića.

2. Kvartalno kretanje prihoda od akciza na bezalkoholna pića

Grafikonom 5 prikazana je kvartalna naplata prihoda od akciza na bezalkoholna pića za period od prvog kvartala (Q1) 2021. godine do prvog kvartala (Q1) 2023. godine, u milionima KM. Grafikonom je predstavljena kvartalna dinamika kretanja ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića, kao i prihoda od akciza na bezalkoholna pića po komponentama – prihodi od akciza na uvozna bezalkoholna pića i prihodi od akciza na domaća bezalkoholna pića.

²⁷ 2021. godina korištena kao baza

Grafikon 5. Kvartalna naplata prihoda od akciza na bezalkoholna pića (u mil. KM)

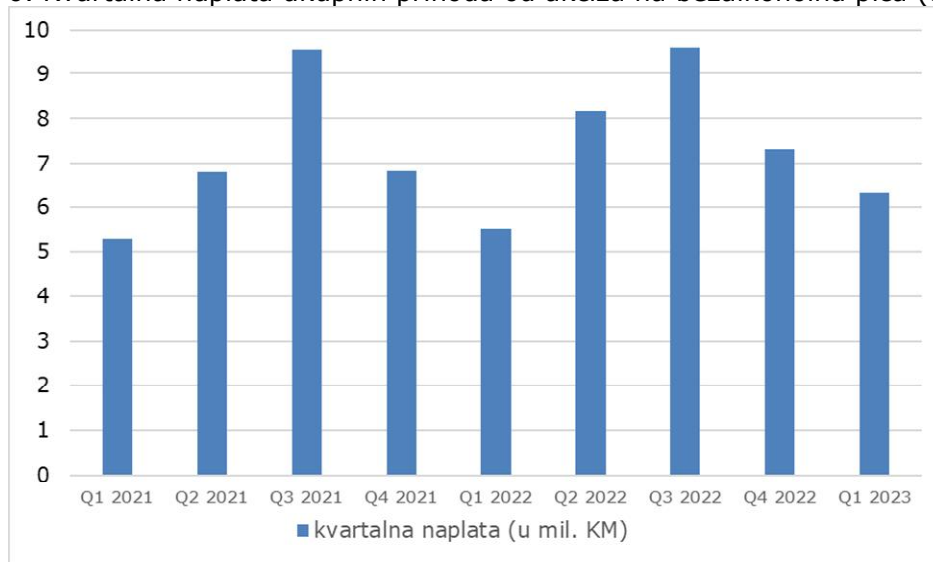
Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Kvartalno kretanje prihoda od akciza na bezalkoholna pića je pod sezonskim uticajem, što znači da je potrošnja ovog akciznog proizvoda, odnosno naplata ovih prihoda posljedica vremenskih uslova te je najveća potrošnja bezalkoholnih pića u posmatrane dvije godine zabilježena u trećim kvartalima.

2.1. Kvartalno kretanje ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića

Grafikonom 6 prikazana je kvartalna naplata ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića za period Q1 2021 – Q1 2023. godine, u milionima KM.

Grafikon 6. Kvartalna naplata ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića (u mil. KM)

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

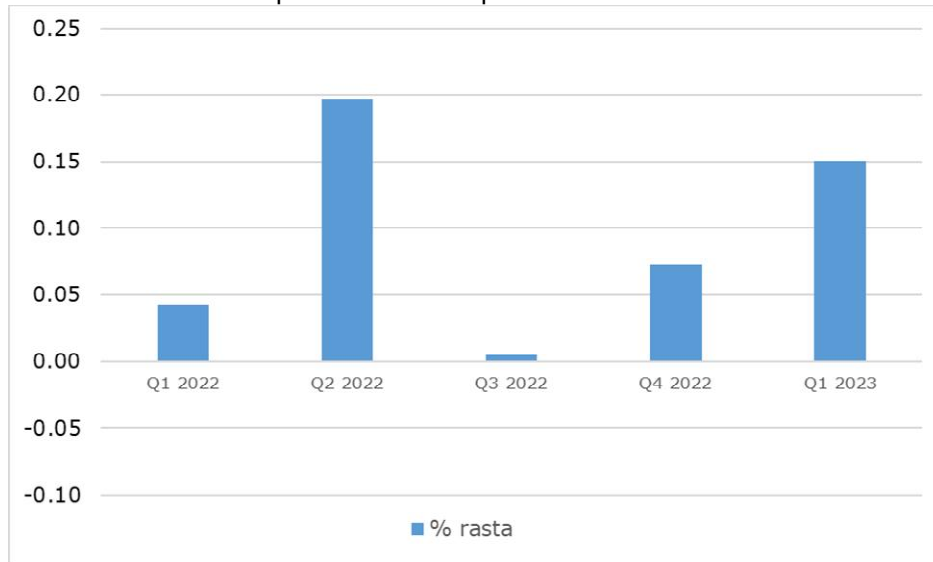
Kao posljedica sezonskog uticaja, iz grafikona se može vidjeti da je naplata ovih prihoda u trećim kvartalima znatno veća od naplate u ostalim kvartalima. Takođe, drugi kvartal 2022. godine

karakteriše veća naplata ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića u odnosu na isti kvartal 2021. godine. Stopa rasta ovih prihoda prikazana je narednim grafikonom.

Grafikonom 7 prikazana je kvartalna stopa rasta ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića za period Q1 2021 – Q1 2023. godine.

Grafikon 7. % rasta ukupnih kvartalnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića

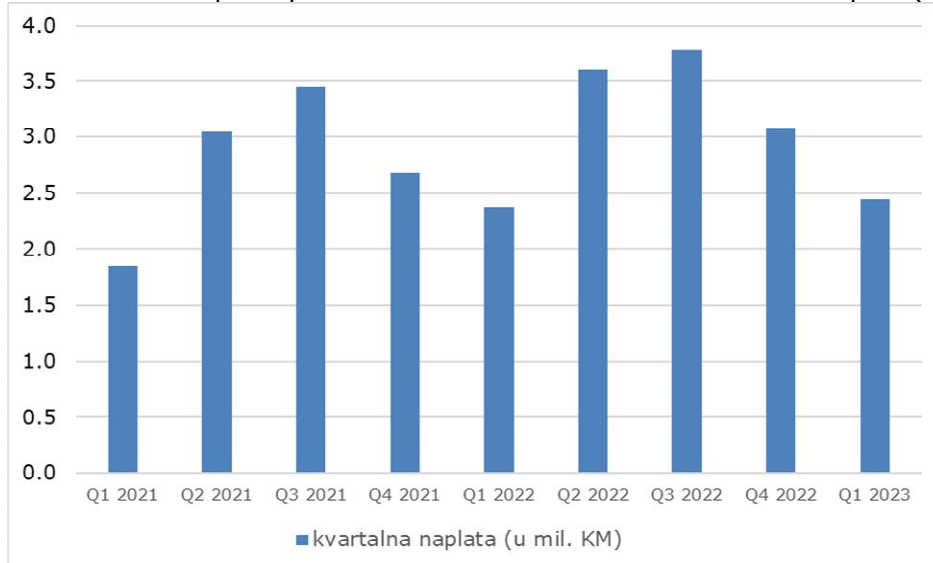
Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Analizom kvartalnih kretanja ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića u prvim kvartalima u posljednje tri godine primjetno je povećanje u naplati ovih prihoda u prvom kvartalu 2022. godine u odnosu na prvi kvartal 2021. godine za 4,2%, dok je naplata ovih prihoda u prvom kvartalu 2023. godine veća za 15,1% u odnosu na prvi kvartal 2022. godine. U drugom kvartalu 2022. godine zabilježeno je povećanje naplate ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića za 19,7% u odnosu na drugi kvartal 2021. godine, dok je u trećem kvartalu 2022. godine naplata ovih prihoda veća za 0,5% u odnosu na isti kvartal prethodne godine. Ukupni prihodi od akciza na bezalkoholna pića posmatrani u četvrtom kvartalu u analizirane dvije godine veći su za 7,2% u četvrtom kvartalu 2022. godine u odnosu na četvrti kvartal 2021. godine.

2.2. Kvartalno kretanje prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića

Grafikonom 8 prikazana je kvartalna naplata prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića za period Q1 2021 – Q1 2023. godine, u milionima KM.

Grafikon 8. Kvartalna naplata prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića (u mil. KM)

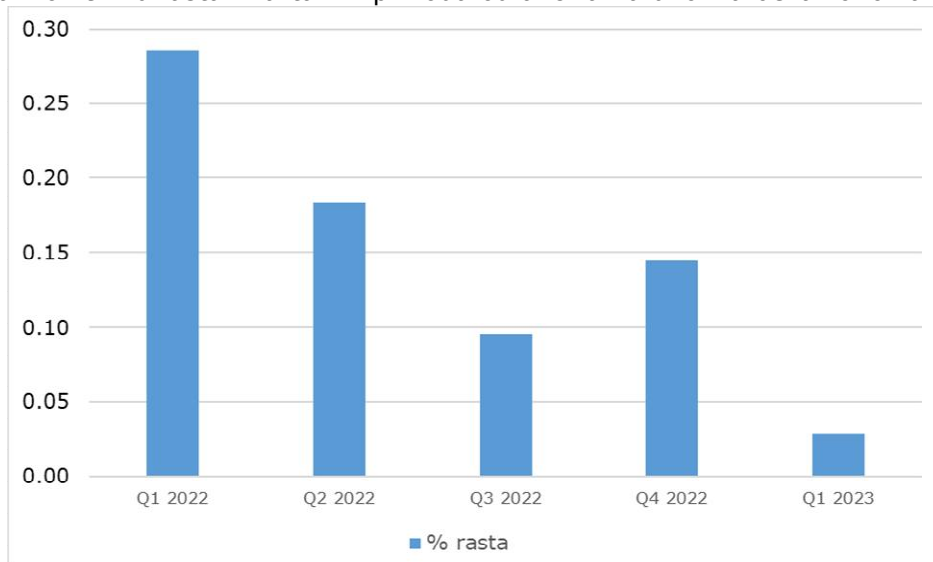

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Kao i kod kvartalne naplate ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića, kvartalna naplata prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića je takođe sezonskog karaktera, te je najveća naplata ovih prihoda u trećim kvartalima u posmatrane dvije godine.

Grafikonom 9 prikazana je kvartalna stopa rasta prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića za period Q1 2021 – Q1 2023. godine.

Grafikon 9. % rasta kvartalnih prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

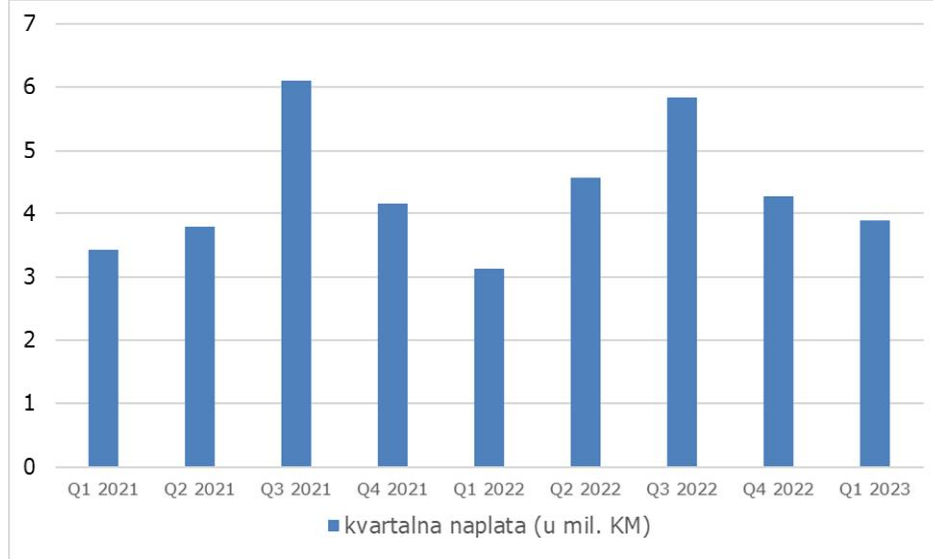
Kvartalna naplata prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića ima pozitivan trend tokom prva tri kvartala 2022. godine u odnosu na kvartálnu naplatu u 2021. godini, te je isti trend nastavljen i u prvom kvartalu 2023. godine u odnosu na prvi kvartal 2022. godine. U prvom kvartalu 2022. godine naplata ovih prihoda veća je za 28,5% u odnosu na prvi kvartal 2021. godine, dok je u prvom kvartalu 2023. godine naplata ovih prihoda veća za 2,9% u odnosu na isti kvartal 2022. godine. U drugom kvartalu 2022. godine prihodi od akciza na uvozna bezalkoholna pića veći su za

18,31% u odnosu na isti kvartal 2021. godine. U trećem kvartalu 2022. godine zabilježena je naplata ovih prihoda veća za 9,6%, a u četvrtom kvartalu 2022. godine veća za 14,5% u odnosu na isti kvartal 2021. godine.

2.3. *Kvartalno kretanje prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića*

Grafikonom 10 prikazana je kvartalna naplata prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića za period Q1 2021 – Q1 2023. godine, u milionima KM.

Grafikon 10. Kvartalna naplata prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića (u mil. KM)

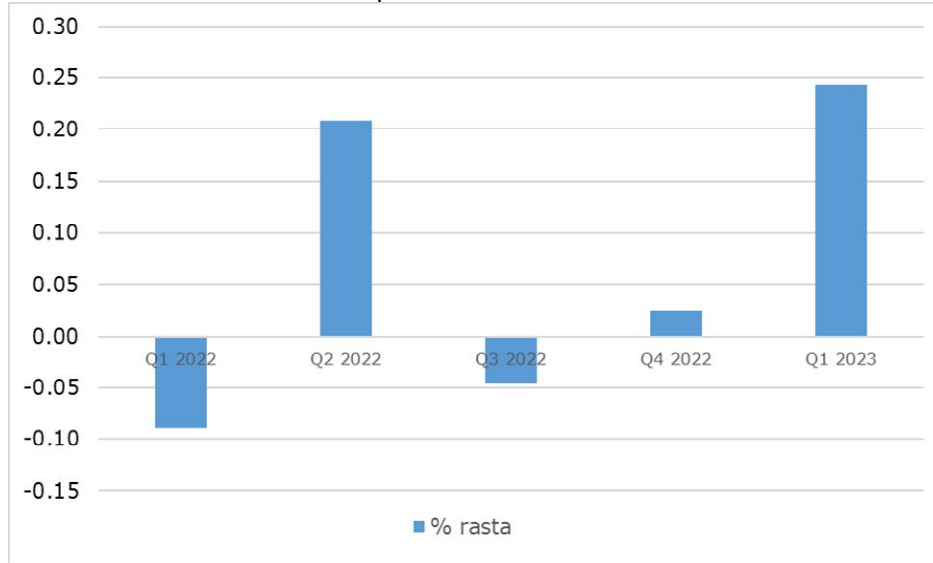

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Kao i kod kvartalne naplate ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića, te kvartalne naplate prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića, kvartalna naplata prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića sezonskog je karaktera te je u posmatranom periodu najveća naplata zabilježena u ljetnim mjesecima, odnosno u trećim kvartalima.

Grafikonom 11 prikazana je kvartalna stopa rasta prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića za period Q1 2021 – Q1 2023. godine.

Grafikon 11. % rasta kvartalnih prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

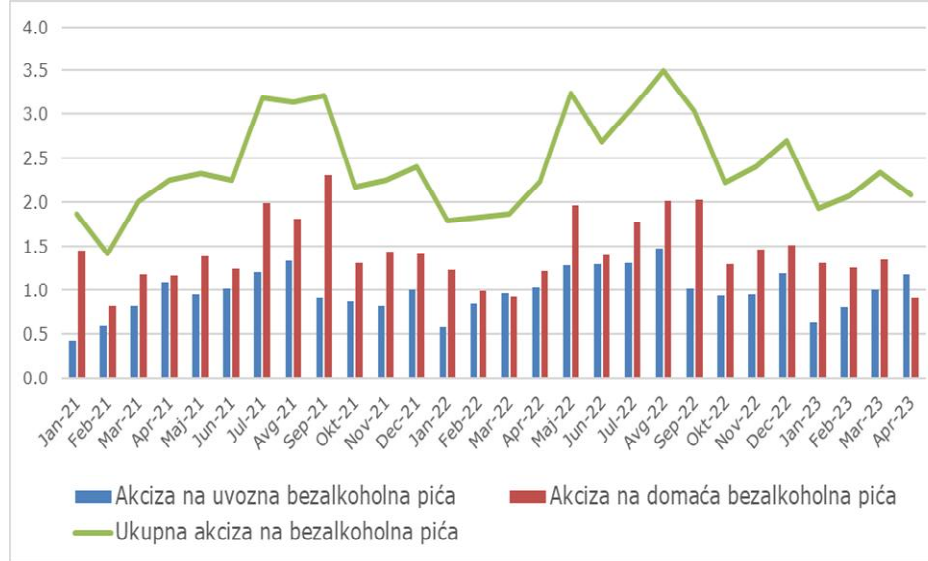
Pozitivna stopa rasta prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića zabilježena je u drugom i četvrtom kvartalu 2022. godine te u prvom kvartalu tekuće godine, a u odnosu na isti kvartal prethodne godine. U prvom kvartalu 2022. godine ovi prihodi su manji za 8,9% u odnosu na prvi kvartal 2021. godine, dok je njihova naplata u prvom kvartalu tekuće godine veća za 24,4% u odnosu na prvi kvartal 2022. godine. U drugom kvartalu 2022. godine zabilježen je rast ovih prihoda za 20,8% u odnosu na isti kvartal 2021. godine, dok je u trećem kvartalu 2022. godine njihova naplata manja za 4,6% u odnosu na treći kvartal 2021. godine. Naplata prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića zabilježena u četvrtom kvartalu 2022. godine veća je za 2,5% u odnosu na isti kvartal 2021. godine.

3. Mjesečno kretanje prihoda od akciza na bezalkoholna pića

Mjesečna dinamika kretanja naplate prihoda od akciza na bezalkoholna pića prikazana je za period od januara 2021. godine do aprila 2023. godine. Cilj mjesečne analize naplate prihoda od akciza na bezalkoholna pića je detaljniji prikaz kretanja naplate ovih prihoda pod uticajem aktuelnih spoljnih faktora kao što su cijena bezalkoholnih pića koja podliježu oporezivanju akcizom, konzumirana količina ovih bezalkoholnih pića i drugi faktori. Kada je riječ o ovom akciznom proizvodu, iz mjesečnih podataka o naplati prihoda od akciza na bezalkoholna pića, može se zaključiti da sezonski uticaj, odnosno vremenski uslovi imaju veliku ulogu u potrošnji bezalkoholnog pića, te da je najveća potrošnja u ljetnim mjesecima.

Grafikonom 12 prikazano je mjesečno kretanje prihoda od akciza na bezalkoholna pića za period januar 2021. - april 2023. godina, u milionima KM. Prikazano je mjesečno kretanje ukupne naplate prihoda od akciza na bezalkoholna pića u posmatranom vremenskom periodu, kao i mjesečno kretanje naplate prihoda od akciza na bezalkoholna pića razdvojeno po komponentama – naplata prihoda od akciza na uvozna i domaća bezalkoholna pića.

Grafikon 12. Mjesečna naplata prihoda od akciza na bezalkoholna pića (u mil. KM)

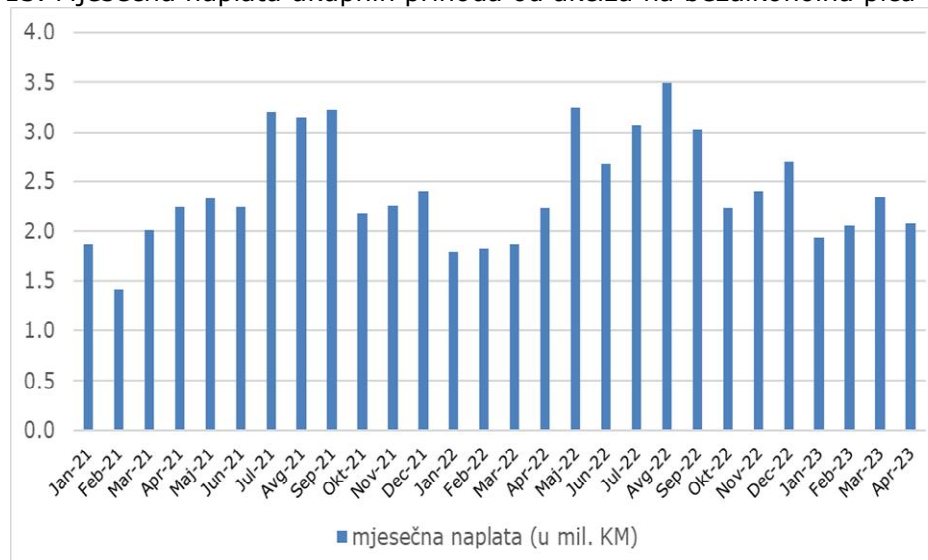
Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Najveća naplata ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića na mjesečnom nivou je u periodu od jula do septembra. Kao posljedica lijepog vremena i prvomajskih praznika, maj 2022. godine takođe karakteriše porast prihoda od akciza na bezalkoholna pića, na šta je posebno uticao rast prihoda od akciza na bezalkoholna pića iz uvoza. Detaljnija analiza kretanja ukupnih mjesečnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića, kao i prihoda od akciza na bezalkoholna pića po komponentama - uvozna i domaća bezalkoholna pića na mjesečnom nivou, prikazana je u nastavku.

3.1. Mjesečno kretanje ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića

Grafikonom 13 prikazana je mjesečna naplata ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića za period januar 2021. – april 2023. godine, u milionima KM.

Grafikon 13. Mjesečna naplata ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića (u mil. KM)

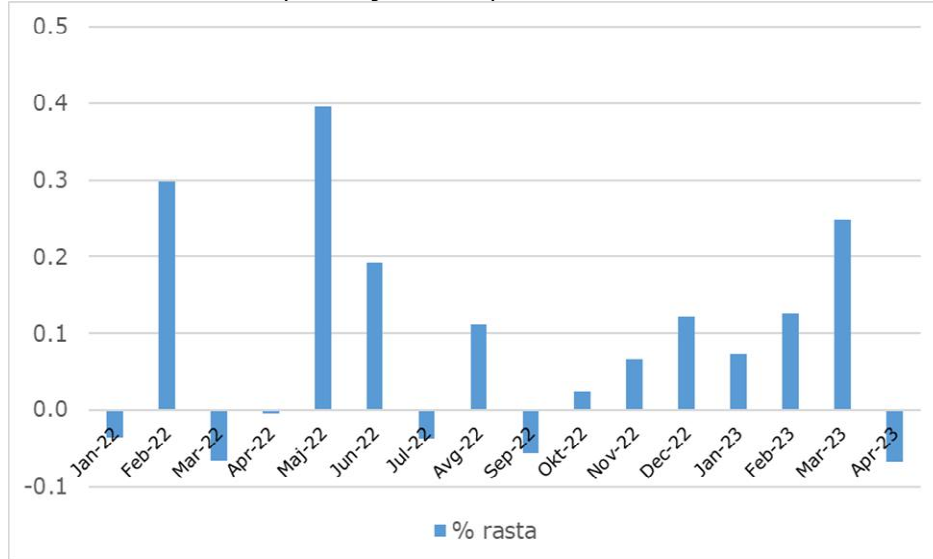

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

U posmatranom periodu na mjesečnom nivou, najveća naplata ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića zabilježena je u avgustu 2022. godine te je u odnosu na avgust 2021. godine veća za 11,1%, dok je najmanja naplata ovih prihoda na mjesečnom nivou zabilježena u februaru 2021. godine i manja je za 23,0% u odnosu na februar 2022. godine i za 31,6% u odnosu na februar 2023. godine.

Grafikonom 14 prikazana je mjesečna stopa rasta ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića za period januar 2022. – april 2023. godine, a u odnosu na isti mjesec prethodne godine.

Grafikon 14. % rasta ukupnih mjesečnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića

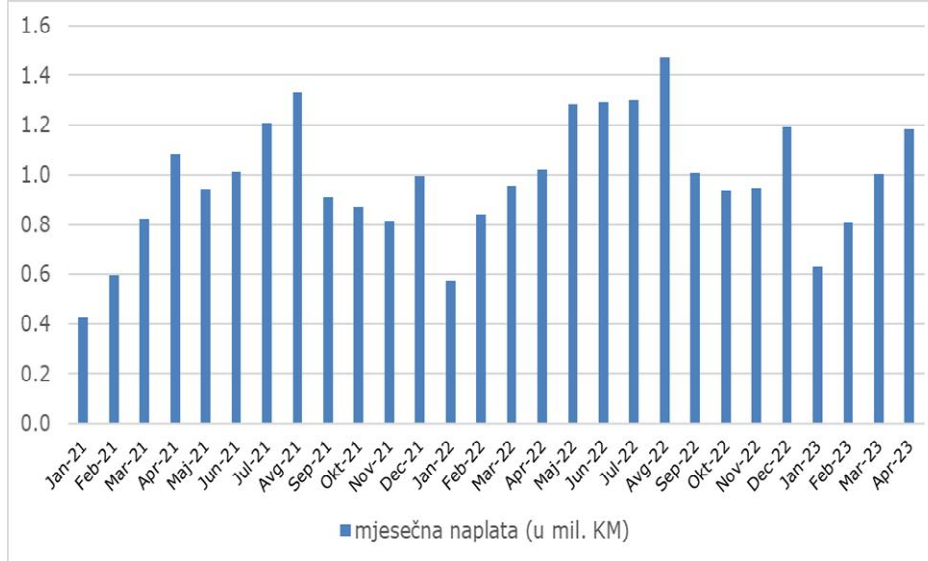
Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Kako je prethodno navedeno, maj 2022. godine karakteriše skok u naplati ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića, te je naplata u ovom mjesecu za 39,6% veća u odnosu na naplatu u maju 2021. godine. Pored maja 2022. godine, veća stopa rasta u naplati ovih prihoda zabilježena je u februaru 2022. godine za 29,8% u odnosu na februar 2021. godine i u martu 2023. godine za 24,9% u odnosu na mart 2022. godine. U posmatranom periodu, negativna stopa rasta u naplati ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića na mjesečnom nivou zabilježena je nekoliko puta, te je u aprilu tekuće godine naplata ovih prihoda manja za 6,7% u odnosu na isti mjesec prethodne godine.

3.2. Mjesečno kretanje prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića

Grafikonom 15 prikazano je mjesečno kretanje naplate prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića za period januar 2021. – april 2023. godine, u milionima KM.

Grafikon 15. Mjesečna naplata prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića (u mil. KM)

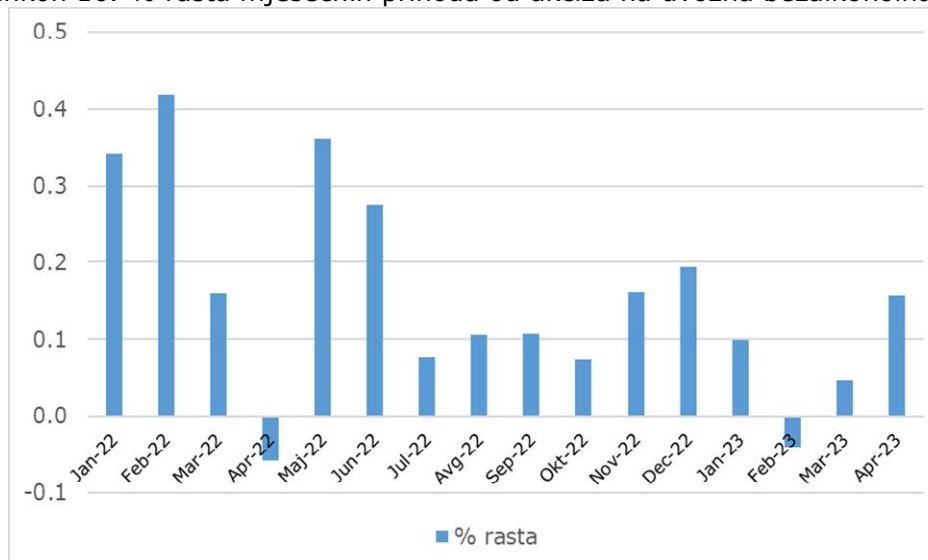

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Kao i kod ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića prikazanih na mjesečnom nivou, najveća naplata prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića je takođe u ljetnim mjesecima. Iz podataka prikazanih grafikonom, vidljivo je da je najveća naplata prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića na mjesečnom nivou zabilježena u avgustu 2022. godine, te je u odnosu na isti mjesec 2021. godine veća za 10,6%. Najmanja naplata ovih prihoda u posmatranom periodu na mjesečnom nivou zabilježena je u januaru 2021. godine, u odnosu na januar 2022. godine manja je za 25,5%, a u odnosu na isti mjesec tekuće godine manja je za 32,3%.

Grafikonom 16 prikazana je mjesečna stopa rasta prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića za period januar 2022. – april 2023. godine, a u odnosu na isti mjesec prethodne godine.

Grafikon 16. % rasta mjesečnih prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

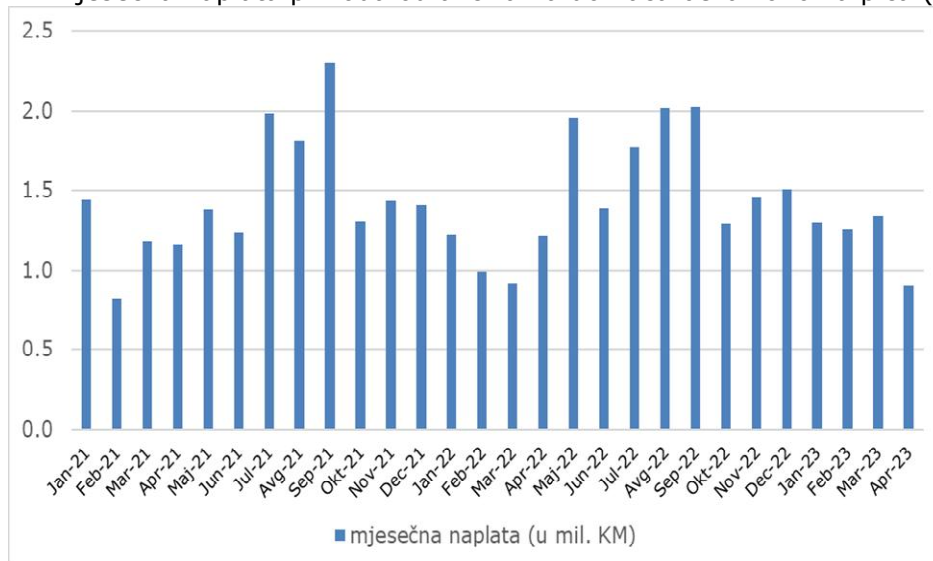
Najveći rast naplate prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića na mjesečnom nivou zabilježen je u februaru 2022. godine 41,9% u odnosu na februar 2021. godine. Takođe, znan

rast ovih prihoda evidentiran je u januaru 34,3%, maju 36,1% i junu 2022. godine 27,5%, a u poređenju sa istim mjesecom 2021. godine. Negativna stopa rasta prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića u posmatranom periodu zabilježena je u aprilu 2022. godine 5,8% i u februaru 2023. godine 4,0% u odnosu na isti mjesec prethodne godine.

3.3. Mjesečno kretanje prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića

Grafikonom 17 prikazano je mjesečno kretanje naplate prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića za period januar 2021. – april 2023. godine, u milionima KM.

Grafikon 17. Mjesečna naplata prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića (u mil. KM)

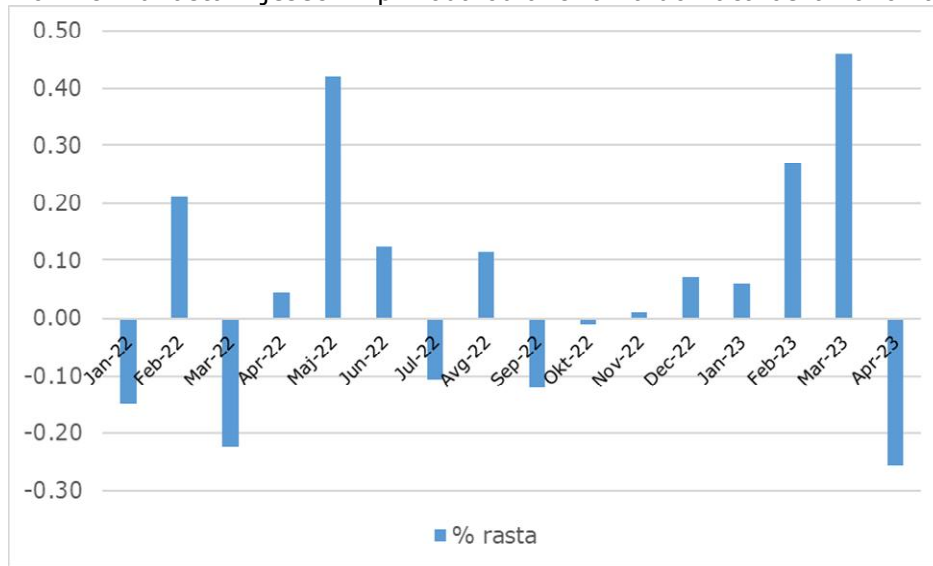
Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Za razliku od ukupnih prihoda od akciza na bezalkoholna pića i prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića čija je naplata u posmatranom periodu najveća u avgustu 2022. godine, naplata prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića najveća je u septembru 2021. godine, te je u odnosu na septembar 2022. godine veća za 13,8%. Najmanja naplata ovih prihoda na mjesečnom nivou u posmatranom periodu zabilježena je u februaru 2021. godine, te je u odnosu na februar 2022. godine manja za 17,4%, a u odnosu na februar 2023. godine manja za 34,9%.

Grafikonom 18 prikazana je mjesečna stopa rasta prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića za period januar 2022. – april 2023. godine, a u odnosu na isti mjesec prethodne godine.

Grafikon 18. % rasta mjesečnih prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Stopa rasta prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića bilježi najveći rast od 46,1% u martu tekuće godine u odnosu na isti mjesec prethodne godine. Takođe, kao što je i stopa rasta prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića, tako je i stopa rasta prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića znatno veća u maju 2022. godine za 42,0% u odnosu na maj 2021. godine, te doprinosi povećanju ukupne stope rasta prihoda od akciza na bezalkoholna pića. Negativna stopa rasta prihoda od akciza na domaća bezalkoholna pića na mjesečnom nivou češća je pojava od negativne stope rasta prihoda od akciza na uvozna bezalkoholna pića, što bi trebalo da alarmira domaće proizvođače bezalkoholnih pića koja su predmet oporezivanja akcizom. Iako su prva tri mjeseca tekuće godine imala pozitivan trend u naplati ovih prihoda, u aprilu je zabilježen pad od 25,6% u odnosu na april prethodne godine, što ukazuje na kretanje preferencija potrošača ka bezalkoholnim pićima iz uvoza u odnosu na domaća bezalkoholna pića koja su predmet oporezivanja akcizom.